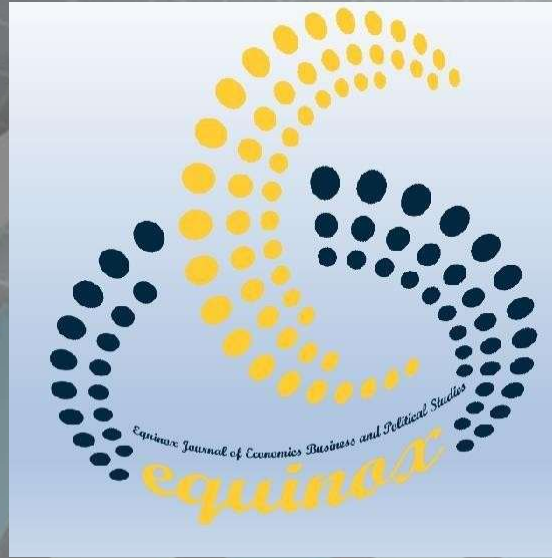

equinox

JOURNAL OF ECONOMICS, BUSINESS & POLITICAL STUDIES

VOLUME XII

ISSUE II

e-ISSN: 2687-4695

<http://dergipark.gov.tr/equinox>

Journal of Economics, Business& Political Studies

Volume: XII, Issue: II

e-ISSN: 2687-4695

A Peer-Reviewed Journal Published Twice A Year

The ethical, scientific and legal responsibility of the articles published in the journal belongs to the author.

Research Articles

<http://dergipark.gov.tr/equinox>

Editors

- Tekin Şahin, *Siirt University, Siirt, Turkey*
- Yunus Baydaş, *Siirt University, Siirt, Turkey*

Layout Editors

- Bilal Tan, *Siirt University, Siirt, Turkey*

Editorial Board

- Chi Keung Marco LAU (The Hang Seng University of Hong Kong)
- Francesca Spigarelli (Università degli Studi di Macerata)
- Frankie Chau (Durham University)
- Hugo Gaggiotti (University of the West of England)
- Manuela Tvaronaviciene (Vilnius Gediminas Technical University)
- Mohammed Nurul Alam (University of Tabuk)
- Nidžara Osmanagic Bedenik (University of Zagreb)
- Qing Guo (United International College, Beijing Normal University-Hong Kong Baptist University)

Advisory Board

- Adem ŞAHİN (TOAdem ŞAHİN (TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi)
- Ahmet İNCEKARA (İstanbul Üniversitesi)
- Burhanettin ZENGİN (Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi)
- Ender DEMİR (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
- Fikret ER (Anadolu Üniversitesi)
- Hakkı Okan YELOĞLU (Başkent Üniversitesi)
- Halil İbrahim BULUT (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Harun TERZİ (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Mahmut ÖZDEMİR (Kırıkkale Üniversitesi)
- Mehmet BİRİNCİ (Sabahattin Zaim Üniversitesi)
- Mehmet Fikret GEZGİN (Beykent Üniversitesi)
- Mehmet Hüseyin BİLGİN (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
- Mohamad SEPEHRİ (Jacksonville University)
- Mohammed Nurul Alam (University of Tabuk)
- Murat Ali YÜLEK (Ostim Teknik Üniversitesi)
- Namık HÜSEYİNLİ (Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi)
- Nasuh Oğuzhan ATALAY (Ege Üniversitesi)
- Orhan AYDIN (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Seyhun DOĞAN (İstanbul Üniversitesi)
- Selman YILMAZ (İstanbul Üniversitesi)
- Selami SEZGİN (Anadolu Üniversitesi)
- Serdar ONGAN (İstanbul Üniversitesi)
- Seyfettin ARTAN (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Vedat BİLGİN (Gazi Üniversitesi)
- Yusuf TUNA (İstanbul Ticaret Üniversitesi)
- Yüksel BİRİNCİ (Batman Üniversitesi)

e-ISSN: 2687-4695

Journal of Economics, Business & Political Studies

Volume: 12, Issue: 2

<http://dergipark.gov.tr/equinox>

Abstracting & Indexing

- **Acarindeks**
- **ASOS INDEX**
- **COSMOS IF**
- **DRJI**
- **ESJI**
- **Journal Factor**
- **J-Gate**
- **Google Scholar**
- **İdealonline Veri Tabanı**
- **InfoBase Index**
- **International Scientific Indexing**
- **ROAD**
- **SOBIAD**

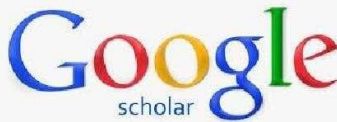

e-ISSN: 2687-4695

Journal of Economics, Business & Political Studies

Volume: 12, Issue: 2

<http://dergipark.gov.tr/equinox>

DIRECTORY
OF OPEN ACCESS
SCHOLARLY
RESOURCES

Scientific Indexing Services

Contents**Research Articles****Islamic Entrepreneurship: A Bibliometric Analysis in the Context of Inclusion and Sustainability****1-23**

İslami Girişimcilik: Kapsayıcılık ve Sürdürülebilirlik Bağlamında Bibliyometrik Bir Analiz

Onur Oktaysoy

The Impact of News-Based Sentiment Analysis on Bitcoin Price Prediction: A Comparison with Machine Learning Approaches**24-42**

Haber Tabanlı Duygu Analizinin Bitcoin Fiyat Tahminine Etkisi: Makine Öğrenmesi Yaklaşımlarıyla Bir Karşılaştırma

Enver Faruk Özcan

M. Akif Yenikaya

The Effect of Perceived Humble Leadership on Psychological Well-Being and Job Stress: The Sample of Siirt University**43-54**

Mütevazı Liderlik Algısının Psikolojik Refah ve İş Stresine Etkisi: Siirt Üniversitesi Örneği

Abdurrezzak Çelik

Mesut Soyalın

Islamic Entrepreneurship: A Bibliometric Analysis in the Context of Inclusion and Sustainability

Onur Oktaysoy

onuroktaysoy@kafkas.edu.tr

Kafkas Üniversitesi

[orcid.org/ 0000-0002-8623-614X](https://orcid.org/0000-0002-8623-614X)

Corresponding Author

JEL Code: [M13](#), [L26](#), [Z12](#)

Received: 12.09.2025

Revised: 22.09.2025

Accepted: 25.09.2025

Available Online: 30.09.2025

To cite this document

Oktaysoy, O. (2025). Islamic Entrepreneurship: A Bibliometric Analysis in the Context of Inclusion and Sustainability. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 12 (2), 1-23.

doi: [10.48064/equinox.1783172](https://doi.org/10.48064/equinox.1783172)

Abstract

This study aims to provide a comprehensive analysis of the past two decades of scholarly production in the field of Islamic entrepreneurship, highlighting thematic concentrations, geographical and institutional distributions, as well as collaboration networks. Employing bibliometric analysis, the research covers 368 academic publications indexed in international databases between 2005 and 2025 that meet the study's inclusion criteria. The analysis examines the distribution of publications over time, the most productive authors, institutions, and countries, the most highly cited works, conceptual evolution, keyword trends, and co-authorship structures in detail. Findings indicate a significant increase in publications on Islamic entrepreneurship, particularly after 2015, with Malaysia and Indonesia emerging as leading contributors in terms of both productivity and collaboration. Turkey's contribution remains relatively limited, underscoring the need for greater engagement in international research networks. Citation analysis reveals that the most influential studies focus on themes such as concept building, women's entrepreneurship, and ethical behavior. Keyword trends further demonstrate the growing prominence of digitalization, sustainable development, and Islamic finance within the literature. By systematically mapping the current state of the field, this study offers a holistic and structured overview of Islamic entrepreneurship research, while also providing thematic and methodological insights that may guide future studies. The originality of the study lies in its breadth of coverage and conceptual depth, which together make a meaningful contribution to the literature.

Keywords: Islamic Entrepreneurship, Islamic Finance, Entrepreneurship, Türkiye.

İslami Girişimcilik: Kapsayıcılık ve Sürdürülebilirlik Bağlamında Bibliyometrik Bir Analiz

Öz

Bu çalışma, İslami girişimcilik alanındaki son yirmi yıllık akademik üretimi kapsamlı bir biçimde analiz ederek literatürdeki tematik yoğunlukları, coğrafi ve kurumsal dağılımları ile iş birliği ağlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bibliyometrik analiz yöntemiyle gerçekleştirilen araştırma, 2005–2025 yılları arasında uluslararası veri tabanlarında yayımlanmış ve belirlenen seçim kriterlerini karşılayan 368 akademik yayını kapsamaktadır. Çalışmada yayınların yıllara göre dağılımı, en üretken yazarlar, kurumlar ve ülkeler, en çok atıf alan çalışmalar, kavramsal evrim, anahtar kelime eğilimleri ve yazarlar arası iş birliği yapıları ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bulgular, İslami girişimcilik literatüründe özellikle 2015 yılı sonrasında belirgin bir yayın artışı olduğunu, Malezya ve Endonezya'nın hem üretkenlik hem de iş birliği açısından öncü konumda yer aldığını göstermektedir. Türkiye'nin katkısının görece sınırlı olduğu, özellikle uluslararası ağlarda daha etkin bir rol üstlenmesi gerektiği görülmektedir. Atıf analizleri, en çok öne çıkan çalışmaların kavram inşası, kadın girişimciliği ve etik davranış temalarına yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Anahtar kelime eğilimleri ise literatürde dijitalleşme, sürdürülebilir kalkınma ve İslami finans gibi kavramların giderek daha fazla önem kazandığını göstermektedir. Bu çalışma, İslami girişimcilik literatürünü bütüncül ve sistematik bir perspektifle değerlendirerek mevcut durumu haritalandırmakta, aynı zamanda gelecekteki araştırmalara yön verecek tematik ve metodolojik öneriler sunmaktadır. Çalışmanın özgünlüğü, hem kapsadığı genişlik hem de sunduğu kavramsal derinlikle literatüre anlamlı bir katkı sağlamasında yatmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslami Girişimcilik, İslami Finans, Girişimcilik, Türkiye.

1. Giriş

Girişimcilik, günümüz dünyasında yalnızca ekonomik kalkınmanın bir aracı olarak değil, aynı zamanda toplumsal refahı artıran, sosyal adaleti destekleyen ve kültürel değerlerle uyumlu bir yapı inşa eden bir mekanizma olarak görülmektedir (Sagbas vd., 2023). Bu çok katmanlı işlevi nedeniyle girişimcilik, farklı sosyo-kültürel bağlamlarda yeniden tanımlanmakta ve yerel ihtiyaçlarla bütünleştirilerek yeni yaklaşımlar geliştirilmesine olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, son yıllarda dikkat çeken bir kavramsal yönelim, İslami girişimcilik olmuştur (Er ve Mutlu, 2017).

İslami girişimcilik, ekonomik faaliyetleri İslam'ın temel değerleriyle uyumlu bir şekilde yapılandırmayı amaçlayan bir yaklaşımdır. Adalet, dürüstlük, helal kazanç, toplumsal dayanışma, faizden kaçınma ve sosyal sorumluluk gibi ilkeler bu yaklaşımın temelini oluşturmaktadır. Girişimciliğe dair İslami perspektif, yalnızca bireysel kazancı değil, aynı zamanda ümmetin refahını ve toplumsal dengeyi de merkeze almaktadır (Ramadani vd., 2015). İslami girişimcilik anlayışı, Kur'an-ı Kerim'in ekonomik yaşama ilişkin hükümleriyle de desteklenmektedir. Özellikle Cuma Suresi 62:10'da yer alan "Namaz kılınıldıktan sonra yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan nasibinizi arayın" ayeti, İslam'da meşru yollarla rızık arayışının teşvik edildiğini açıkça göstermektedir.

Küreselleşmenin getirdiği dönüşümler, dijitalleşme süreci, gelir eşitsizlikleri ve sosyo-ekonomik kırılmalıklar, Müslüman toplumlarda alternatif girişimcilik biçimlerinin geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu noktada İslami girişimcilik, yalnızca ekonomik büyümeyi değil, aynı zamanda sosyal adaletin tesisini, kadınların ekonomik hayata katılımını, çevresel sorumluluğu ve eğitime dayalı kalkınmayı destekleyen bütüncül bir model sunmaktadır (Yüce ve Kavak, 2018). İslam dünyasında bu kavramın hem akademik literatürde hem de kalkınma politikalarında artan şekilde tartışılması, konunun güncelliğini ve önemini daha da artırmaktadır. Bununla birlikte, İslami girişimciliğin kuramsal çerçevesi ve pratikteki yansımaları hâlen gelişmekte olan bir araştırma alanıdır. Literatürdeki kavramsal çeşitlilik, tanım farklılıkları, ampirik boşluklar ve politika ile uygulama arasında oluşan kopukluklar, bu alanın daha derinlikli ve bütüncül bir biçimde ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla, İslami girişimcilik üzerine yapılacak disiplinler arası araştırmalar, yalnızca ekonomik analizlerle sınırlı kalmamalı, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve dini boyutları da dikkate alarak bütüncül bir yaklaşım geliştirmelidir.

Bu bağlamda, bu çalışma İslami girişimciliği kavramsal, kültürel ve teorik temelleriyle ele alarak, disiplinler arası bir bakış açısıyla yeni bir çerçeve sunmayı ve bu alanda yapılacak çalışmalara yön verecek kapsamlı bir teorik zemin oluşturmayı amaçlamaktadır.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. İslami Girişimcilik

Girişimcilik, bireylerin fırsatları tespit ederek yenilikçi değer üretme süreci olarak tanımlanmakta ve ekonomik büyümenin yanı sıra toplumsal gelişimin de itici gücü olarak değerlendirilmektedir (Shane ve Venkataraman, 2000). Ancak girişimcilik faaliyetleri yalnızca ekonomik çıktılarla sınırlı değildir; kültürel, dini ve etik değerlerle şekillenebilir (Uygungil-Erdogan vd., 2025). Bu çerçevede gelişen İslami girişimcilik kavramı, girişimciliği İslam'ın değerleriyle uyumlu bir şekilde yeniden tanımlayan, sosyal sorumluluğu ve etik ticaret anlayışını önceleyen bir yaklaşımı ifade etmekte (Hassan ve Hippler, 2014), İslam'ın temel kaynakları olan Kur'an-ı Kerim ve hadislerde yer alan ekonomik ilkelere dayanmaktadır. Bu ilkelere göre girişimci, sadece kendi ekonomik çıkarını gözetken değil, toplumun refahını önceleyen, adaletli, dürüst ve helal kazanca dayalı faaliyetlerde bulunan birey ya da kurumdur (Ashraf, 2019).

İslami girişimcilik, örgütler açısından değerlendirildiğinde ise sadece bireysel girişimleri değil, aynı zamanda kurumların yönetim anlayışını da kapsamaktadır. Örgütlerdeki karar alma süreçlerinin adalet ve liyakat ilkelerine dayanması, çalışanlara karşı dürüstlük ve merhamet eksenli bir yönetim anlayışının benimsenmesi, bu girişimcilik anlayışının somut yansımalarındandır (Beekun ve Badawi, 2005). Bu çerçevede İslami girişimcilik, hem kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) uygulamalarına yön vermekte hem de örgütsel güven ve bağlılık düzeylerini olumlu yönde etkileyebilmektedir (Rice, 1999). Çalışanlar düzeyinde ise İslami girişimcilik anlayışı, bireylerin işe yönelik anlam arayışını, etik tutumlarını ve motivasyonlarını doğrudan etkilemektedir. İslam ahlakının temelinde yer alan niyet, sorumluluk ve dayanışma gibi ilkeler, çalışanların örgütsel davranışlarında belirleyici rol oynayabilir (Ali ve Weir, 2005). Nitekim yapılan araştırmalar, İslami değerlerle uyumlu bir çalışma ortamının çalışan bağlılığını ve iş tatminini artırdığını göstermektedir (Tlaiss, 2015).

Teorik temeller bakımından İslami girişimcilik, hem klasik girişimcilik kuramlarından hem de İslam iktisadi literatüründen beslenmektedir. Girişimciyi risk üstlenen, yenilikçi ve fırsatları değerlendiren birey olarak tanımlayan Schumpeter'ci yaklaşım, İslami bağlamda etik ve sosyal sorumluluk ilkeleriyle yeniden yorumlanmaktadır (Ramadani vd., 2015). Ayrıca İslam iktisadı çerçevesinde riba (faiz) yasağı, zekat (zorunlu sadaka), waqf (vakıf), ve musharakah (ortaklık) gibi kavramlar, girişimcilik uygulamalarına yön veren temel dinamiklerdir (Obaidullah ve Khan, 2008).

İslami girişimciliği etkileyen faktörler hem bireysel hem de çevresel düzeyde ele alınmaktadır. Bireysel düzeyde dini inanç, etik hassasiyet, helal kazanç arayışı ve topluma hizmet etme niyeti öne çıkan unsurlar arasındadır (Ashraf,

2019). Çevresel faktörler ise hukuki düzenlemeler, İslami finansal altyapı, girişimcilik eğitimi ve dijitalleşme olanaklarını içermektedir (Muhammad vd., 2024). Özellikle dijitalleşme, İslami girişimcilik faaliyetlerinin daha geniş kitlelere ulaşmasını ve sınır ötesi etkileşimleri artırmasını sağlamaktadır (Azman vd., 2020).

Literatürdeki çalışmalar, İslami girişimciliğin toplumsal dönüşüm potansiyeline vurgu yapmaktadır. Örneğin, kadın girişimcilerin İslami değerlerle uyumlu mikro girişimlerde bulunmaları, hem ekonomik bağımsızlıklarını artırmakta hem de sosyal rol dağılımını dönüştürmektedir (Tlaiss ve Kauser, 2011; Roomi ve Parrott, 2008). Aynı şekilde, İslami sosyal finans araçları yoluyla dezavantajlı grupların ekonomik hayata katılımı sağlanmakta ve yoksullukla mücadeleye katkı sunulmaktadır (Islamic Development Bank, 2017). Bu bağlamda İslami girişimcilik, yalnızca dini bir etik sistemin ekonomik yaşama uygulanması değil, aynı zamanda kapsayıcı ve sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen bütüncül bir model durumundadır. Bu modelin birey, örgüt ve toplum düzeyinde çok yönlü etkileri bulunmakta ve İslam dünyasında alternatif bir kalkınma paradigması sunmaktadır (Mi'raj ve Ulev, 2024). Literatürün giderek artan ilgisi ve bu konudaki akademik üretimin çoğalması, İslami girişimciliğin hem teorik hem de pratik düzeyde daha derinlemesine incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

2.2. İslami Girişimciliğin Kavramsal Temelleri

İslami girişimcilik, ekonomik faaliyetlerin İslam'ın ahlaki ilkeleriyle uyumlu bir biçimde yürütülmesini öngören bütüncül bir yaklaşımı ifade etmektedir (Hassan ve Hippler, 2014). Bu yaklaşımda girişimci yalnızca kâr amacı güden bir aktör değil, aynı zamanda ümmetin refahı, toplumsal adaletin sağlanması ve helal kazanç doğrultusunda hareket eden bir sosyal aktör olarak konumlandırılmaktadır (Ashraf, 2019). Girişimcinin davranışı İslami değerlerle yönlendirilmekte, riba (faiz), gharar (belirsizlik) ve maysir (kumara dayalı risk) gibi unsurlar ticari hayattan dışlanmaktadır (Rice, 1999).

Kur'an-ı Kerim'de girişimciliği dolaylı biçimde teşvik eden pek çok ayet yer almaktadır. Özellikle Cuma Suresi 62:10 ayetinde "Namaz kılınıldıktan sonra yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan rızkınızı arayın" bu çağrısı, ekonomik faaliyetin ibadet bilinciyle nasıl bütünleştirilebileceğine işaret etmektedir. Ayrıca hadis literatüründe de Peygamber Efendimiz'in (sav) ticari yaşamı ve adaletli iş yapma ilkeleri, İslami girişimcilik modelinin tarihsel dayanaklarını oluşturmaktadır (Kayed ve Hassan, 2011).

2.3. Literatürdeki Yönelimler ve Tematik Eğilimler

İslami girişimcilik literatürü, kavramsal çeşitlilik ve metodolojik dağınıklık nedeniyle hâlen gelişme aşamasında olan bir akademik alandır (Tlaiss, 2015). Çoğu çalışma, İslami girişimcilik faaliyetlerini yalnızca mikro düzeyde incelemekte, makro düzeydeki toplumsal etkiler ve politik yansımalar sınırlı

kalmaktadır. Ramadani ve arkadaşları (2015), bu eksikliğe dikkat çekerek, İslami girişimciliğin sadece dini normlarla değil, aynı zamanda yerel kültürle, toplumsal cinsiyet rolleriyle ve kalkınma politikalarıyla ilişkili çok boyutlu bir yapı olduğunu vurgulamaktadır.

Literatürde öne çıkan temalardan biri, kadınların İslami girişimcilikteki rolüdür. Özellikle Orta Doğu ve Güneydoğu Asya'da kadınların mikro girişimcilik yoluyla ekonomik hayata katılımı, İslam'ın girişimciliği destekleyici yönleriyle birlikte ele alınmaktadır (Tlaiss ve Kauser, 2011; Roomi ve Parrott, 2008). Kadın girişimciliği bağlamında yapılan çalışmalar, dini kimliğin ve geleneksel toplumsal normların girişimci kadınlar için hem bir sınırlayıcı hem de motive edici unsur olduğunu ortaya koymaktadır (Kelley vd., 2017). Bir diğer dikkat çeken alan ise İslami finansman modelleridir. Faize dayanmayan finansal yapılar, özellikle mikro girişimciler için önemli fırsatlar sunmakta, zekât, sadaka, vakıf ve katılım bankacılığı gibi araçlar bu kapsamda değerlendirilmektedir (Islamic Development Bank, 2017; Ayub vd., 2024). Bu sosyal finansman araçları, sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal içme ve dayanışma mekanizmalarıdır (Obaidullah ve Khan, 2008).

Eğitim ve girişimcilik arasındaki ilişki, literatürde yükselen bir diğer temadır. Girişimcilik eğitimi, özellikle İslami değerlerle harmanlandığında bireylerin girişimcilik niyetini olumlu yönde etkileyebilmektedir (Ismail vd., 2009). İslami okullarda ve üniversitelerde uygulanan girişimcilik programları, öğrencilerin hem dini hem de ticari etik yönünden donanımlı bireyler olarak yetişmesini hedeflemektedir (Halim vd., 2024).

2.4. Türkiye’de İslami Girişimcilik

Türkiye, laik bir anayasal düzene sahip olmakla birlikte, derin İslami değerlerle şekillenmiş sosyokültürel yapısı nedeniyle İslami girişimcilik pratiklerinin geliştiği önemli ülkelerden biridir. Özellikle 1980’li yıllardan itibaren serbest piyasa ekonomisine geçişle birlikte girişimcilik faaliyetlerinde belirgin bir artış yaşanmış, bu süreçte dini değerlerle uyumlu ekonomik örgütlenmeler ve ticari pratikler de çeşitlenmiştir (Atasoy, 2008). Bu bağlamda, Türkiye’de İslami girişimcilik, hem bireysel inanç sistemlerinin ekonomik yaşama yansması hem de alternatif kalkınma modellerinin bir parçası olarak ele alınmaktadır. Türkiye’de İslami girişimciliğin yükselişi, özellikle Anadolu Kaplıları olarak adlandırılan, muhafazakâr iş insanlarının 1980 sonrası dönemde sanayileşme ve ihracat odaklı kalkınma stratejileri doğrultusunda ekonomik arenada öne çıkmalarıyla başlamıştır. Kayseri, Konya, Gaziantep ve Denizli gibi kentlerde yoğunlaşan bu sermaye grupları, dini değerlere bağlılıkla modern işletme tekniklerini birleştirmiş, etik ticaret, sosyal sorumluluk ve helal kazanç ilkelerini temel alan iş kültürleriyle dikkat çekmiştir (Öniş, 1991; Demir vd., 2004). Bu süreç, hem İslami girişimcilik

anlayışının kurumsallaşmasını hem de sermayenin kültürel yeniden üretimini mümkün kılmıştır (Atasoy, 2008).

Türkiye'de İslami girişimcilik, yalnızca bireysel düzeyde değil, örgütsel yapılar ve sivil toplum alanında da güçlü temsillerle varlık göstermektedir (Karatepe vd., 2023). MÜSİAD (Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği), 1990 yılında kurulmuş ve İslami değerler ekseninde ekonomik faaliyet gösteren girişimcileri bir araya getirmiştir. Dernek, sadece bir iş insanları platformu olarak değil, aynı zamanda İslam ahlakına dayalı bir ekonomik vizyonun taşıyıcısı olarak değerlendirilmiştir (Yavuz, 2003). MÜSİAD'ın yayınları, fuarları, iş geliştirme projeleri ve uluslararası iş birlikleri, Türkiye'de İslami girişimcilik ağının gelişimini önemli ölçüde desteklemiştir (Buğra ve Savaşkan, 2014). Bununla birlikte, Türkiye'de İslami girişimcilik pratikleri, finansal sektörde de önemli bir karşılık bulmuştur. Katılım bankacılığı, faizsiz finans prensiplerine dayanan İslami finansın Türkiye'deki kurumsal ifadesidir. İlk örnekleri 1980'lerin sonlarında ortaya çıkan bu kurumlar, günümüzde kamu ve özel sektör destekli bankalar aracılığıyla geniş bir müşteri kitlesine hizmet sunmaktadır (Kahf, 2004; Katılım Bankaları Birliği, 2023). Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankaları, küçük ve orta ölçekli işletmelere finansal kaynak sağlamakta, böylece İslami girişimciliğin maddi altyapısını güçlendirmektedir.

Türkiye'de İslami girişimciliğin gelişimini etkileyen önemli faktörlerden biri de siyasal iklimdir. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren siyasal İslam'ın yükselişiyle birlikte, dini referanslarla uyumlu ekonomik söylemler daha fazla görünürlük kazanmıştır. Bu durum, İslami girişimcilik anlayışının meşruiyetini artırmış, ancak bazı eleştirel yaklaşımlara da neden olmuştur. Örneğin, kimi araştırmacılar İslami girişimciliğin piyasalaşma süreçleriyle iç içe geçerek dini değerlerin araçsallaştırıldığına dikkat çekmiştir (Tugal, 2009).

Akademik alanda ise Türkiye'de İslami girişimcilik üzerine yapılan çalışmalar görece sınırlı olmakla birlikte giderek artan bir ilgi söz konusudur (Topçuoğlu vd., 2023). Bu çalışmalar genellikle niteliksel yöntemlerle yürütülmüş, girişimcilerin dini motivasyonları, iş ahlakı pratikleri, kadın girişimciliği, İslami finans uygulamaları ve sosyal etki gibi temalar etrafında şekillenmiştir (Demir vd., 2004). Ayrıca, üniversitelerde İslami finans ve etik konularının ders programlarına dahil edilmesiyle birlikte, kavramsal düzeyde daha sistematik yaklaşımlar geliştirilmektedir.

Özetle Türkiye'de İslami girişimcilik, yalnızca dini motivasyonlara dayanan bireysel faaliyetlerden ibaret değildir. Aynı zamanda örgütsel yapılar, finansal kurumlar, sivil toplum ve kamu politikaları aracılığıyla desteklenen çok boyutlu bir girişimcilik alanı olarak kendisini göstermektedir. Gerek kültürel sermaye üretimi gerekse etik temelli ekonomik örgütlenme açısından Türkiye, İslami girişimciliğin kurumsal çeşitliliğini sergileyen örnek ülkelerden biridir. Bu bağlamda, Türkiye örneği, İslam dünyasının diğer bölgelerinde geliştirilecek İslami girişimcilik modelleri için zengin bir saha sunmaktadır.

3. Yöntem

Bu çalışma, İslami girişimcilik literatüründe son yirmi yılı aşkın sürede yaşanan gelişmeleri sistematik biçimde inceleyerek alandaki eğilimleri, iş birliklerini, atıf yapısını ve tematik odakları ortaya koymak amacıyla bibliyometrik analiz yöntemine başvurmuştur. Bibliyometrik analiz, belirli bir konuda üretilmiş akademik yayınların sayısal verilerine dayalı olarak bilimsel üretimin haritalanmasını, literatürdeki temel aktörlerin ve eğilimlerin tespit edilmesini sağlayan nicel bir yaklaşımdır (Aria ve Cuccurullo, 2017). Bu bağlamda çalışma, betimsel bir araştırma modeli üzerine inşa edilmiştir.

Araştırmanın veri kümesi, Scopus veritabanı aracılığıyla oluşturulmuştur. Scopus, sosyal bilimler dâhil olmak üzere birçok disiplini kapsayan, hakemli dergilere ait yayınları ve atıf ilişkilerini içeren kapsamlı bir bibliyografik kaynaktır. Çalışma kapsamında “TITLE-ABS-KEY (Islamic and entrepreneurship)” arama dizgesi kullanılarak, 1 Ocak 2005 ile 11 Mayıs 2025 tarihleri arasında yayımlanan ve İslami girişimcilik temasına odaklanan 368 akademik yayın tespit edilmiştir. Toplanan bibliyometrik veriler, R Studio ortamında çalışan Bibliometrix paket programı ve onun grafik arayüzü olan Biblioshiny ile analiz edilmiştir (Aria ve Cuccurullo, 2017). Elde edilen verilerde temel olarak şu başlıklar incelenmiştir: Yıllara göre yayın eğilimleri, En üretken kurumlar ve ülkeler, En çok atıf alan çalışmalar, Anahtar kelime sıklıkları, Ortak yazarlık ve ülke iş birliği ağları, Tematik haritalama ve kavramsal yapı analizi ve kavramsal evrim analizi. Bu analizler sayesinde literatürdeki üretim dinamikleri, temel araştırma eksenleri ve zaman içinde geçirdiği evrimsel süreç bütüncül biçimde değerlendirilmiştir.

Bibliyometrik ilişkilerin daha ayrıntılı ve sezgisel biçimde görselleştirilmesi amacıyla, VoSviewer yazılımı kullanılmıştır. VoSviewer, özellikle ortak atıf, anahtar kelime eşgörünümü ve yazar işbirliği gibi ilişkilerin kümeleme tabanlı görsel haritalarını oluşturmakta oldukça işlevseldir (van Eck ve Waltman, 2010). Bu araçlar sayesinde literatürdeki yoğunlaşmalar, kavramsal kümelenmeler ve boşluklar görsel olarak da desteklenmiştir.

4. Bulgular

Bu bölümde, 2005-2025 yılları arasında yayımlanmış olan 368 akademik yayının bibliyometrik analizi doğrultusunda elde edilen bulgular aktarılmaktadır. Bulgular, yayın eğilimleri, yazar ve kurum analizleri, anahtar kelime dağılımları ve işbirliği ağlarının yanı sıra tematik kümelenmeler ekseninde sunulmuştur.

4.1. Yıllara Göre Yayın Sayıları

Araştırma kapsamında İslami girişimcilik kavramını konu edinen, Scopus veri tabanında indekslenmiş makalelerin yıllara göre sayılarının değişimi Tablo 1 ve Şekil 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Yıllara Göre Yayın Sayısal Dağılımı

Yıllara Göre İslami Girişimcilik Temalı Yayın Sayıları (2005-2025)			
2005→Yayın yok	2011→10 Yayın	2017→19 Yayın	2023→45 Yayın
2006→2 Yayın	2012→10 Yayın	2018→32 Yayın	2024→31 Yayın
2007→1 Yayın	2013→16 Yayın	2019→35 Yayın	2025 →18 Yayın
2008→Yayın yok	2014→15 Yayın	2020→27 Yayın	
2009→3 Yayın	2015→22 Yayın	2021→26 Yayın	
2010→10 Yayın	2016→22 Yayın	2022→34 Yayın	

Şekil 1. İslami Girişimcilik Temalı Yayınların Yıllara Göre Dağılımı (Ocak 2005-Mayıs 2025)

Tablo 1 ve Şekil 1 kapsamında 2005–2025 yılları arasında yayımlanan İslami girişimcilik temalı akademik yayınlar incelendiğinde, literatürde belirgin bir ivmelenme süreci gözlemlenmektedir. 2005 ve 2009 dönemi dikkate alındığında yayın sayısının azlığı, bu dönemde konunun henüz akademik ilgiye konu edilmediğini göstermektedir. Özellikle 2010 yılında başlayan yayın sayısı artışı, takip eden yıllarda artarak devam etmiş ve istikrarlı bir yükseliş eğilimi sergilemiştir. 2015–2020 dönemi, yayın sayılarının yıllık 20’nin üzerine çıktığı, İslami girişimciliğin teorik temellerinin çeşitlenerek kuramsal bir zemin kazandığı bir safha olarak değerlendirilebilir. Bu artış, İslam ekonomisi, etik iş modelleri ve sosyal girişimcilik gibi temalarla alanın disiplinler arası niteliğinin güçlendiğini göstermektedir. 2023 yılında ulaşılan 45 yayınlı zirveye çıkılması, konunun küresel ölçekte akademik ve pratik karşılıklarının genişlediğini ortaya koymaktadır.

Yıllara göre yayın sayılarındaki değişim odağından değerlendirildiğinde genel eğilim, İslami girişimcilik alanının son yirmi yılda istikrarlı biçimde akademik

gündemde yer bulduğunu ve özellikle son beş yılda bu görünürlüğün niteliksel ve niceliksel açıdan önemli bir eşiği aştığını göstermektedir. Bu durum, literatürdeki kuramsal derinliğin artmakta olduğunu ve alanın küresel akademik söylemde kalıcı bir yer edindiğini ortaya koymaktadır.

4.2. En Çok Atıf Alan Yayınlar

Araştırma kapsamında incelenen ve 2005-2025 yılları arasında yapılan “İslami girişimcilik” temalı yayınlar içinde en fazla atıf alan araştırmalar aşağıda yer alan Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. En Çok Atıf Alan Yayınlar

Yayın Başlığı	Yayın Yılı	Toplam Atıf (TC)	Yıllık Atıf (TC/Y)	Literatür Katkısı	Dergi
Entrepreneurship from an Islamic Perspective (Gümüşay, 2015)	2015	491	49,1	Kavram inşası	International Journal of Gender and Entrepreneurship
Characteristics of Women Entrepreneurs in Saudi Arabia (Zamberi Ahmad, S).	2011	399	28,5	Kadın odaklı ilk örnek	Journal of Business Ethics
The Context of Islamic Entrepreneurship and Business (Ramadani et al., 2015)	2015	325	32,5	Kültürel bağlamda sistematik analiz	Journal of Business Ethics
How Islamic Business Ethics Impact Women Entrepreneurs	2015	314	31,4	İş etiği, kadın girişimciler, etik davranış analizi	International Journal of Business and Globalisation
A Way to Paradise: Pious Neoliberalism, Islam, and Faith-Based Development (Tlaiss, 2015)	2012	222	18,5	İnanç temelli kalkınma ve siyasi ekonomi modeli	Annals of the Association of American Geographers

Tablo 2 incelendiğinde İslami girişimcilik bağlamında öne çıkan beş yüksek etkili yayının, alanın teorik çerçevesinin oluşumunda belirleyici rol oynadığı görülmektedir. Tablo verilerine göre, söz konusu çalışmalar 2011-2015 dönemine yoğunlaşmakta ve her biri farklı açılardan literatüre özgün katkılar sunmaktadır. Buna göre, Entrepreneurship from an Islamic Perspective (2015), İslami girişimciliği sistematik biçimde tanımlayarak kavram inşasına öncülük etmiş, normatif ilkeleri merkeze alan bir kuramsal çerçeve geliştirmiştir. Öte yandan, Characteristics of Women Entrepreneurs in Saudi Arabia (2011) ve How Islamic Business Ethics Impact Women Entrepreneurs (2015), kadınların girişimcilik deneyimlerini İslami normlar çerçevesinde inceleyerek literatüre

toplumsal cinsiyet boyutunu güçlü biçimde entegre etmiştir. The Context of Islamic Entrepreneurship and Business (2015) ise, İslami girişimcilik olgusunu kültürel, tarihsel ve kurumsal bağlamlar üzerinden analiz ederek, mikro düzeyin ötesinde yapısal değerlendirmelere olanak tanımış, girişimcilik pratiklerinin toplumsal yerleşikliğine dair bütüncül bir bakış sunmuştur. Bu çerçevenin dışında ancak tamamlayıcı bir pozisyonda yer alan A Way to Paradise: Pious Neoliberalism, Islam, and Faith-Based Development (2012), inanç temelli kalkınma pratiklerini eleştirel bir perspektifle ele alarak, dini söylemlerin neoliberal yönetimsellik ile nasıl bütünleştirildiğini çözümlemektedir. Bu yönüyle literatürün siyasal ekonomi ekseninde genişlemesine önemli bir katkı sağlamıştır.

Genel olarak bu beş yayın, İslami girişimcilik literatürünün kavramsal haritasını şekillendiren, bireysel davranış, toplumsal yapı ve küresel kalkınma politikaları arasındaki ilişkileri anlamlandıran yüksek etkili çalışmalardır. Kavramsal açıklık, ampirik derinlik ve eleştirel çeşitlilik açısından literatürde referans niteliği taşıyan bu eserler, alanın kurumsallaşmasında belirleyici rol oynamıştır.

4.3. En Fazla Yayın Yapan Ülkeler ve Kurumlar

İslami girişimcilik literatürünün coğrafi ve kurumsal dağılımını incelemek, alanın yalnızca içeriksel gelişimini değil, aynı zamanda yapısal ve bölgesel dinamiklerini anlamak açısından da önem arz etmektedir. Bu çerçevede, hangi ülke ve kurumların literatüre daha yoğun katkı sunduğunun belirlenmesi, çalışmanın entelektüel merkezlerini ve araştırma eğilimlerini ortaya koymak bakımından bir gereklilik durumundadır. Aşağıda yer alan Tablo 3'te sunulan veriler, bu alanın hangi bölgelerde kurumsallaştığını ve hangi akademik aktörler etrafında şekillendiğine dair veriler içermektedir.

Tablo 3. En Fazla Yayın Yapan Ülkeler ve Kurumlar

Ülke	Yayın Sayısı	Kurum	Yayın sayısı
Endonezya	186	Islamic Azad University (İran)	23
Malezya	181	Universiti Teknologi Malaysia	20+
İran	50+	Universitas Indonesia	20+
ABD	40+		
Birleşik Krallık	30+		

Tablo 3 incelendiğinde, bu alandaki akademik üretimin coğrafi olarak belirli merkezlerde yoğunlaştığını açık biçimde ortaya koymaktadır. Yayın sayıları dikkate alındığında, Endonezya (n=186) ve Malezya (n=181) açık farkla ön plana çıkmakta, bu iki Güneydoğu Asya ülkesi, toplam üretimin büyük kısmını oluşturarak literatürde bölgesel hegemonya kurmaktadır. Bu durum, İslami değerlerin kamu politikalarında ve akademik gündemde merkezi rol oynadığı bu ülkelerde, girişimcilik ile dinî referansların iç içe geçtiği yapısal bir

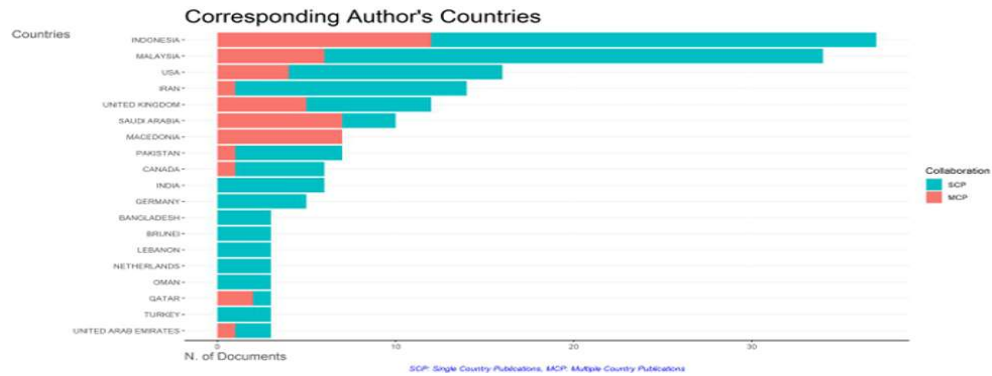
araştırma geleneğinin oluştuğunu göstermektedir. Bu iki ülkeyi sırasıyla İran (50+ yayın), ABD (40+) ve Birleşik Krallık (30+) izlemektedir. İran'ın İslami değer temelli akademik üretiminde güçlü geleneksel ve kurumsal altyapıya sahip olması, yayın hacmine doğrudan yansımaktadır. Öte yandan, ABD ve Birleşik Krallık gibi Batı ülkelerinin bu alandaki katkısı, literatürün yalnızca İslam dünyasında değil, aynı zamanda göç, diaspora ve çok kültürlülük bağlamlarında da üretildiğini göstermektedir. Bu durum, İslami girişimciliğin küresel bir araştırma nesnesi hâline geldiğini ve İslam toplumları dışındaki akademik çevrelerde de ilgi uyandırdığını ortaya koymaktadır.

Kurumlar düzeyinde bakıldığında, Islamic Azad University (İran, n=23), literatüre en fazla katkı sunan akademik kurum olarak öne çıkmaktadır. Bu kurumu Universiti Teknologi Malaysia ve Universitas Indonesia (her biri 20+ yayın) izlemektedir. Kurumların ülke verileriyle örtüşen üretkenliği, akademik yayıncılığın kurumsal yoğunlaşma gösterdiğini ve bu kurumların İslami girişimcilik alanında odak araştırma merkezleri işlevi gördüğünü düşündürmektedir.

4.4. İslami Girişimcilik Çalışmalarında Küresel Yayın Dağılımı ve İşbirlikleri

İslami girişimcilik literatürünün sadece içeriksel değil, aynı zamanda coğrafi ve işbirliğine dayalı yapısını analiz etmek, alanın küresel ölçekte nasıl şekillendiğini anlamak açısından kritik bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda, farklı ülkelerin yayın üretimindeki yoğunlukları ve araştırma ağlarıyla kurdukları etkileşim biçimleri, literatürün gelişim yönlerini ve uluslararasılaşma düzeyini ortaya koymaktadır. Aşağıda yer alan grafik, ilgili alanda en fazla yayın üreten ülkeleri ve bu yayınların tekil (SCP) ya da çok uluslu (MCP) işbirlikleri kapsamında mı üretildiğini görsel olarak sunmakta, dolayısıyla İslami girişimcilik çalışmalarının küresel düzeydeki dağılımına ve bağlantı yapısına ışık tutmaktadır.

Şekil 2. İslami Girişimcilik Çalışmalarında Küresel Yayın Dağılımı ve İşbirlikleri

Görselde yer alan veriler, Endonezya ve Malezya gibi Güneydoğu Asya ülkelerinin İslami girişimcilik alanındaki yayın sayısı bakımından başat bir konuma sahip olduğunu göstermektedir. Bu ülkelerde üretilen yayınların büyük çoğunluğu tek ülke merkezli (SCP) çalışmalardan oluşmakta, bu da yerel akademik kapasitenin güçlü olduğunu ancak uluslararası işbirliği ağlarının görece sınırlı kaldığını işaret etmektedir. Bu bağlamda, İslami değerlerin toplumsal ve ekonomik yaşamla entegrasyonunun bu ülkelerde kurumsallaşmış bir araştırma gündemine dönüştüğü görülmektedir. Öte yandan, ABD, Birleşik Krallık ve Kanada gibi Batı ülkelerinin alana olan akademik katkıları dikkat çekicidir. Bu ülkelerin literatüre katkısında çok uluslu işbirliklerine (MCP) dayalı yayınların ağırlıklı olması, İslami girişimcilik konusunun yalnızca İslam dünyasıyla sınırlı kalmayıp, göç, diaspora ve çok kültürlü toplumlarda da araştırma nesnesi haline geldiğini göstermektedir. Özellikle ABD'nin yüksek MCP oranı, alandaki küresel işbirliği potansiyelini ortaya koymakta ve İslami girişimcilik çalışmalarının farklı kıtalarda akademik etkileşimle üretildiğini kanıtlamaktadır.

İran, Suudi Arabistan, Pakistan ve Bangladeş gibi İslam ülkeleri de alana kayda değer katkı sunmaktadır. Bu ülkelerin bazıları uluslararası işbirliği oranlarında belirgin bir artış göstermekte olup, bölgesel işbirliklerinin ötesine geçen bilimsel ağlara entegre olma eğilimindedirler. Bu durum, İslami girişimciliğin yalnızca yerel bağlamlarda değil, aynı zamanda küresel İslam ekonomisi perspektifiyle ele alındığını ortaya koymaktadır. Buna karşın, Türkiye'nin bu alandaki görünürlüğü sınırlı düzeydedir. Grafik verilerine göre Türkiye kaynaklı yayın sayısı oldukça az olup, mevcut yayınların tamamı ulusal işbirliği çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu durum, Türkiye'deki İslami girişimcilik araştırmalarının henüz uluslararası akademik ağlara yeterince entegre olamadığını göstermektedir. Oysaki Türkiye, hem tarihsel hem de sosyoekonomik bağlamda İslam ekonomisi ve girişimciliği konusunda özgün katkılar sunabilecek bir potansiyele sahiptir. Dolayısıyla bu alanda daha fazla kurumsal destek, araştırma fonları ve uluslararası işbirliklerinin teşvik edilmesi, Türkiye'nin literatürdeki yerini güçlendirecektir.

4.5. Yazarlar Arası Coğrafi Ortaklık Ağı

İslami girişimcilik literatürün yapısal gelişimini anlamak açısından alanındaki bilimsel üretimin yalnızca sayısal yoğunluğu değil, aynı zamanda ülkeler arası akademik etkileşim düzeyi de incelenmelidir. Bu doğrultuda farklı ülkelerden araştırmacılar arasında kurulan ortaklıkları, bilginin uluslararası dolaşımını ve iş birliğine dayalı üretim biçimlerini ortaya koymak üzere oluşturulan yazarlar arası coğrafi ortaklık ağına ilişkin görsel aşağıda yer alan şekil 3'te gösterilmiştir.

Şekil 3. Yazarlar Arası Coğrafi Ortaklık Ağı

Şekil 3'te yer alan coğrafi işbirliği ağı, İslami girişimcilik alanında faaliyet gösteren araştırmacıların uluslararası akademik etkileşim düzeylerini ve ülkeler arası ortaklık yapılarını ortaya koymaktadır. Düğümlerin büyüklüğü ilgili ülkenin işbirliği içerisindeki göreceli ağırlığını, çizgilerin kalınlığı ise işbirliği yoğunluğunu yansıtmaktadır. Bu bağlamda grafik, sadece yayın üretimini değil, aynı zamanda bilginin kolektif üretim dinamiklerini de görselleştirmektedir.

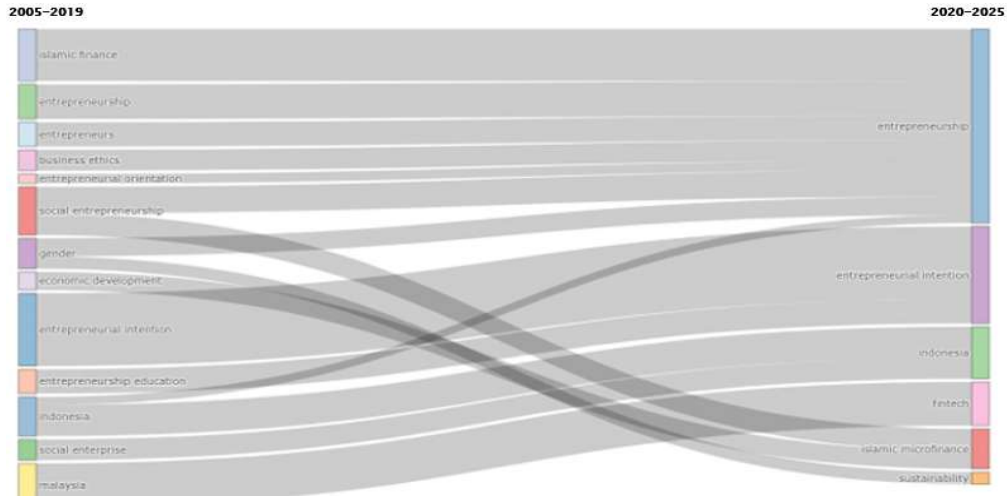
Şekilde en merkezi konumda bulunan ülkelerden biri olan Malezya, hem bölgesel hem de uluslararası düzeyde çok sayıda ülkeyle bağlantı kurarak, İslami girişimcilik literatüründe bir işbirliği ağı merkezi işlevi görmektedir. Endonezya, benzer biçimde güçlü bağlantı noktalarına sahip olmakla birlikte, özellikle Malezya, Bahreyn ve Avustralya gibi ülkelerle kurduğu çift yönlü bağlantılarla dikkat çekmektedir. Bu iki ülke, yalnızca yayın hacmi açısından değil, aynı zamanda ağ merkeziliği açısından da öne çıkmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve İran gibi ülkeler daha çok çok uluslu akademik ortaklıklar (MCP) üzerinden ağa entegre olmuş, bu ülkelerin ağ üzerindeki dağılımı, disiplinler arası ve coğrafyalar arası köprü kurma potansiyelini göstermektedir. Avustralya ve Fransa gibi Batı Avrupa ve Okyanusya ülkelerinin ise sınırlı sayıda ülkeyle, ama yoğun işbirliği temelli bağlantılar kurduğu görülmektedir. Türkiye, ağda yer almakla birlikte periferik konumda bulunmakta, bu da Türkiye kaynaklı çalışmaların büyük ölçüde ulusal düzeyde üretildiğini ve uluslararası işbirliği ağlarına yeterince dahil olamadığını göstermektedir. Oysaki Türkiye'nin sahip olduğu tarihsel, kültürel ve bölgesel potansiyel dikkate alındığında, daha fazla akademik ortaklık geliştirerek literatürde daha görünür bir konuma ulaşması mümkündür.

4.6. İslami Girişimcilik Kavramının Yıllara Göre Evrimi

Bilimsel literatürün tematik gelişimini incelemek noktasında ele alınan kavramların zaman içerisinde nasıl dönüştüğünü, çeşitlendiğini ve yeniden

yapılandığını anlamak, oldukça kritik bir öneme sahiptir. Bu noktada İslami girişimcilik alanında gerçekleştirilen çalışmaların hangi kavramsal eksenlerde yoğunlaştığını ve bu eksenlerin dönemsel olarak nasıl farklılaştığını ortaya koymak için, iki dönemli karşılaştırmalı yapı sunan Sankey diyagramı oluşturulmuştur. 2005–2019 ile 2020–2025 yılları arasında İslami girişimcilik ile ilgili öne çıkan anahtar kavramlar arasındaki süreklilikleri ve yön değişimlerini görselleştiren Sankey Diyagramı aşağıda yer alan Şekil 4’te sunulmuştur.

Şekil 4. İslami Girişimcilik Kavramı Sankey Diyagramı (Yıllara Göre Evrim Analizi)

Şekil 4’te sunulan Sankey diyagramı, 2005–2019 ile 2020–2025 dönemleri arasında İslami girişimcilik literatüründe öne çıkan temaların nasıl bir dönüşüm geçirdiğini görselleştirmektedir. Şekil, her iki dönemde de literatürde baskın olarak yer alan anahtar kavramları ve bu kavramlar arasındaki süreklilik veya yön değişimlerini göstererek, alanın kavramsal evrimini ortaya koymaktadır. Buna göre 2005–2019 döneminde “İslami finans”, “girişimcilik”, “iş etiği”, “girişimcilik eğitimi”, “sosyal girişimcilik”, “cinsiyet” ve “ekonomik kalkınma” gibi temalar dikkat çekmektedir. Bu temalar, literatürün erken döneminde daha çok İslamî değerler, ahlaki çerçeve, sosyal sorumluluk ve kalkınma odaklı bir söylem etrafında şekillendiğini göstermektedir. Aynı şekilde “Malezya” ve “Endonezya” gibi ülke isimlerinin öne çıkması, çalışmalarda bölgesel bağlamın önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

2020–2025 döneminde ise bazı temaların süreklilik arz ettiği, bazılarının ise yerini yeni kavramlara bıraktığı görülmektedir. “girişimcilik” ve “girişimci niyet” temalarının her iki dönemde de güçlü şekilde varlığını sürdürmesi, girişimcilik olgusunun literatürde merkezi konumunu koruduğunu göstermektedir. Buna karşılık, son beş yıllık süreçte “finans teknolojisi”, “sürdürülebilirlik” ve “İslami mikrofinans” gibi yeni temaların öne çıkması,

Görselde dikkat çeken kavramlardan biri olan “social entrepreneurship” (sosyal girişimcilik), İslami girişimcilik anlayışının toplumsal faydayı önceleyen bir yönü olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, girişimci faaliyetlerin sadece bireysel zenginleşmeyi değil, aynı zamanda toplumun refahını, adalet duygusunu ve kolektif kalkınmayı hedeflemesi gerektiğini savunur. Bu çerçevede sıkça kullanılan kavramlar arasında yer alan “ethics” (etik), “values” (değerler) ve “motivation” (motivasyon) gibi terimler, girişimciliğin ahlaki ve değer temelli boyutunu güçlendirmektedir. Literatürde sıklıkla geçen “Islamic finance”, “waqf” (vakıf), “zakat” (zekât), “Islamic microfinance” ve “halal” gibi kavramlar ise, İslami girişimciliğin finansal alt yapısına dair güçlü bir ilgi olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda İslam hukukuna uygun finansman modelleri, sermaye birikimi, risk paylaşımı ve gelir dağılımında adalet gibi konular, girişimcilik faaliyetlerinin şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Ayrıca “entrepreneurial intention”, “entrepreneurship education” gibi kavramlar, bireysel düzeyde girişimcilik eğilimlerinin ve bu eğilimleri besleyen eğitimsel süreçlerin de literatürde ele alındığını göstermektedir. Bu durum, İslami girişimciliğin yalnızca yapısal veya kurumsal düzeyde değil, aynı zamanda birey merkezli psikolojik ve pedagojik bağlamlarda da incelendiğini ortaya koymaktadır.

Coğrafi olarak ise görselde “Indonesia” ve “Malaysia” gibi ülkelerin öne çıkması, İslami girişimcilik literatürünün yoğunlaştığı bölgeler hakkında ipuçları vermektedir. Bu ülkelerdeki uygulamalı çalışmalar, İslam ekonomisi ve girişimcilik pratiklerinin sahadaki karşılıklarını sunmakta, teorik çerçevenin ampirik temellerle desteklenmesini sağlamaktadır.

5. Sonuç

Bu çalışma, İslami girişimcilik literatürünün 2005–2025 yılları arasındaki yapısal ve tematik gelişimini bibliyometrik analiz yöntemiyle inceleyerek, alandaki akademik yönelimleri, kavramsal yoğunlukları ve üretim dinamiklerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bibliyometrik analiz, literatürün sadece niceliksel boyutlarını değil, aynı zamanda içeriksel ve bağlamsal derinliğini de değerlendirmeye imkân tanıyan bütüncül bir yaklaşımla kullanılmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak, yıllara göre yayın dağılımı incelendiğinde, İslami girişimcilik konusuna yönelik akademik ilginin özellikle son on yılda belirgin bir artış gösterdiği görülmektedir. 2005–2014 döneminde sınırlı sayıda yayın yapılırken, 2015 sonrasında bu sayı hızla artmış, 2023 yılında zirveye ulaşmıştır. Bu eğilim, İslami girişimciliğin artık marjinal bir araştırma alanı olmaktan çıkıp, kurumsallaşan ve disiplinler arası etkileşimlere açık bir literatür sahası haline geldiğini göstermektedir. Kavramsal olarak bu artış, İslami girişimciliğin hem bir ekonomik kalkınma modeli hem de etik temelli alternatif bir iş yapma biçimi olarak ele alınmaya başlandığını işaret etmektedir.

Yine ülkelere göre yayın dağılımı bulguları, literatürün coğrafi merkezleri hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. Endonezya ve Malezya gibi ülkelerin öne çıkması, İslami girişimciliğin yerel toplumsal yapılar ve İslami değer sistemleriyle güçlü bağlar kurduğu coğrafyalarda daha fazla araştırma üretildiğini göstermektedir. Bu bağlamda, “bağlamsal girişimcilik” kavramı ön plana çıkmakta; kültürel ve dini normlarla uyumlu girişimcilik pratiklerinin, akademik düzeyde de daha yoğun biçimde incelendiği ortaya konmaktadır. Kurumlar düzeyinde yapılan analizlerde de benzer bir kümelenme eğilimi dikkat çekmektedir. En çok yayın yapan üniversitelerin büyük kısmı Güneydoğu Asya bölgesinde yer almakta, bu durum, İslami girişimcilik bilgisinin üretiminde bölgesel akademik ağların etkinliğini ortaya koymaktadır. Kavramsal olarak bu bulgu, bilgi üretiminin yalnızca evrensel kavramlarla değil, aynı zamanda yerel bilgi sistemleriyle şekillendiğini göstermektedir. Bu da literatürün “yerel-dünya” geriliminde nasıl konumlandığını anlamak açısından değerlidir.

Atıf analizlerine göre, en yüksek etki düzeyine sahip çalışmalar, kavram inşası, kadın girişimciliği, etik iş davranışı ve kültürel bağlamlarda sistematik modelleme gibi alanlara odaklanmaktadır. Örneğin, *Entrepreneurship from an Islamic Perspective* başlıklı çalışma, İslami girişimciliğin kuramsal çerçevesini inşa etmesiyle literatürde kurucu bir rol oynamaktadır. Bu tür çalışmalar, İslami girişimciliği yalnızca pratik uygulamalarla sınırlı görmeyip, aynı zamanda teorik bir paradigma olarak yeniden tanımlamaya yönelik katkılar sunmaktadır. Bu bağlamda, kavramsal derinlik ve soyutlama düzeyi yüksek yayınların literatürde daha fazla görünürlük kazandığı anlaşılmaktadır.

Anahtar kelime analizi ve Sankey diyagramı ile elde edilen bulgular ise literatürdeki tematik yönelimi ve evrimi ortaya koymaktadır. 2005–2019 döneminde öne çıkan kavramlar daha çok etik, toplumsal sorumluluk, kadın girişimciliği ve kültürel normlara odaklanırken, 2020–2025 döneminde fintech, dijitalleşme, sürdürülebilirlik ve mikrofinans gibi kavramların belirgin biçimde ön plana çıktığı görülmektedir. Bu geçiş, literatürde tematik bir genişleme olduğunu ve İslami girişimcilik çalışmalarının güncel küresel sorunlarla entegre bir bakış geliştirmeye başladığını göstermektedir. Kavramsal düzeyde bu bulgu, literatürün statik olmaktan uzak, dönüşen ve yenilikçi bir yapı arz ettiğini göstermektedir.

Yazarlar arası iş birliği ağlarını ortaya koyan analiz bulguları, Malezya ve Endonezya gibi ülkelerin hem ulusal hem de uluslararası akademik iş birliklerinin merkezinde konumlandığını göstermektedir. Bu ülkelerdeki araştırmacılar, İslami girişimcilik literatüründe hem üretkenlik hem de çok uluslu etkileşim açısından öncü roller üstlenmektedir. Buna karşın, Türkiye literatürde belirli sayıda yayınlara temsil edilse de, yazarlar arası iş birliği düzeyinin sınırlı olduğu ve uluslararası ağ yapılarında görece periferik bir konumda yer aldığı görülmektedir. Bu durum, Türkiye’de İslami girişimcilik konusuna olan akademik ilginin arttığını göstermekle birlikte, literatürdeki etki ve görünürlüğün artırılması için

daha fazla disiplinler arası ve ulus ötesi iş birliğine ihtiyaç duyulduğuna işaret etmektedir. İslami girişimcilik bilgisinin daha kapsayıcı, çoğulcu ve küresel bir düzlemde gelişebilmesi adına Türkiye'nin akademik ağlara daha aktif şekilde dahil olması stratejik bir önem taşımaktadır.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular bütünsel olarak değerlendirildiğinde bu çalışma, İslami girişimcilik literatürünü kavramsal olarak anlaşılır biçimde haritalandırarak, literatürün gelişim yönlerini ortaya koymuş ve gelecekteki araştırmalar için tematik ve metodolojik referans noktaları sunmuştur. Araştırmanın bulguları, alandaki bilgi üretiminin yalnızca niceliksel bir artışla değil, aynı zamanda kavramsal çeşitlenme, teorik derinlik ve disiplinler arası açılımla birlikte ilerlediğini göstermektedir. Bu bağlamda, İslami girişimcilik hem İslam ekonomisi hem de çağdaş girişimcilik çalışmalarıyla kesişen özgün ve zengin bir araştırma sahası olarak değerlendirilmektedir.

Bu çalışma, İslami girişimcilik alanında son yirmi yıla ait literatürü bibliyometrik yöntemle inceleyerek önemli eğilimleri, aktörleri ve kavramsal kümelenmeleri ortaya koymuştur. Ancak çalışma bazı sınırlılıklar içermektedir. Öncelikle, analiz yalnızca Scopus veri tabanlarında indekslenen yayınlarla sınırlı tutulmuş, yerel dergilerde yayımlanan, farklı indekslerde taranan ya da erişimi kısıtlı olan bazı çalışmalar kapsam dışı kalmıştır. Ayrıca bibliyometrik analiz, yayınlara dair sayısal ve yapısal bilgiler sunarken, metinlerin içeriksel bağlamlarını, teorik katkılarını ve metodolojik derinliklerini yeterince yansıtamamaktadır. Bu durum, İslami girişimcilik literatürünün bütüncül şekilde anlaşılması noktasında bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir. Gelecek araştırmalarda bu sınırlılıklar dikkate alınarak, hem nitel içerik analizine dayalı çalışmalar hem de saha temelli ampirik araştırmalar yoluyla literatürün kavramsal ve bağlamsal zenginliği artırılabilir. Ayrıca, disiplinler arası yaklaşımların benimsenmesi, sosyoloji, ilahiyat, kültürel çalışmalar ve etik gibi alanların katkısıyla İslami girişimcilik anlayışının daha derinlikli biçimde tartışılmasına olanak sağlayacaktır. Yine farklı veri tabanlarına ve yerel akademik yazınlara odaklanan araştırmalar, bölgesel karşılaştırmalar, kadın girişimciliği, dijitalleşme ve İslami finansman gibi temalar da gelecek araştırmalarda öncelikli olarak ele alınabilecek alanlardır. Bu çerçevede, literatürün yalnızca niceliksel değil, niteliksel olarak da gelişmesi desteklenmelidir.

Kaynakça

- Ali, A. J., & Weir, D. (2005). Islamic Perspectives on Management and Organization. *Journal of Management, Spirituality & Religion*, 2(3), 410-415.
- Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017). bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of informetrics*, 11(4), 959-975.
- Ashraf, M. A. (2019). Theory of Islamic entrepreneurship: A conceptual paper. *International Journal of Entrepreneurship*, 23(3), 1-12.
- Atasoy, Y. (2008). The Islamic ethic and the spirit of Turkish capitalism today. *Socialist register*, 44.
- Ayub, M., Khan, K., Khan, M., & Ismail, M. (2024). Waqf for accelerating socioeconomic development: A proposed model with focus on Pakistan. *Qualitative Research in Financial Markets*, 16(5), 937-961.
- Azman, N. H. N., Zabri, M. Z. M., Masron, T. A., & Malim, N. A. K. (2020). The utilisation of Islamic fintech (I-Fintech) in promoting sustainable inclusive growth: Evidence from micro-entrepreneurs in Malaysia. *Journal of Islamic Monetary Economics and Finance*, 6(3), 555-576.
- Beekun, R. I., & Badawi, J. A. (2005). Balancing ethical responsibility among multiple organizational stakeholders: The Islamic perspective. *Journal of Business Ethics*, 60(2), 131-145.
- Buğra, A., & Savaşkan, O. (2014). New capitalism in Turkey: The relationship between politics, religion and business. In *New Capitalism in Turkey*. Edward Elgar Publishing.
- Demir, Ö., Acar, M., & Toprak, M. (2004). Anatolian tigers or Islamic capital: Prospects and challenges. *Middle Eastern Studies*, 40(6), 166-188.
- Er, B. & Mutlu, M. (2024). İslam ve girişimcilik: Girişimci adayları üzerine bir araştırma. *The Journal of Turk-Islam World Social Studies*, 12(12), 33-50.
- Gümüşay, A. A. (2015). Entrepreneurship from an Islamic perspective. *Journal of business ethics*, 130, 199-208.
- Halim, H., Kesuma, T. M., Siregar, M. R., Amir, F., Sari, M. D. N., & Siregar, F. A. (2024). Integrated Strategies to Enhance Entrepreneurial Intention During and After University: Islamic Entrepreneurship Perspective. *Jurnal Ekonomi Dan Bisnis Digital*, 3(1), 221-230.

Hassan, M. K., & Hippler, W. (2014). Entrepreneurship and Islam: an overview. Available at SSRN 3263110.

Islamic Development Bank. (2017). *Global Report on Islamic Finance 2016: A Catalyst for Shared Prosperity?*. World Bank Publications.

Ismail, M., Khalid, S. A., Othman, M., Jusoff, H. K., Rahman, N. A., Kassim, K. M., & Zain, R. S. (2009). Entrepreneurial intention among Malaysian undergraduates. *International Journal of business and Management*, 4(10), 54-60.

Kahf, M. (2004). *Islamic banks: The rise of a new power alliance of wealth and shari'a scholarship*. In H. M. Henry & R. Wilson (Eds.), *The Politics of Islamic Finance* (pp. 17-36). Edinburgh University Press.

Karatepe, S. G., Kavak, O., & Topçuoğlu, E. (2023). Sosyal politikalar bağlamında girişimciliğin uluslararası alanyazındaki yeri üzerine bibliyometrik analiz. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 79-97.

Katılım Bankaları Birliği. (2023). *Katılım bankacılığı sektörü 2023 raporu*. <https://tkbb.org.tr>

Kayed, R.N., & Hassan, M.K. (2011). *Islamic Entrepreneurship* (1st ed.). Routledge.

Kelley, D. J., Baumer, B. S., Brush, C., Greene, P. G., Mahdavi, M., Majbouri, M., ... & Heavlow, R. (2017). Women's entrepreneurship 2016/2017 report. *Global Entrepreneurship Research Association*, 9(19), 2017.

Mi'raj, D. A., & Ulev, S. (2024). A bibliometric review of Islamic economics and finance bibliometric papers: an overview of the future of Islamic economics and finance. *Qualitative Research in Financial Markets*, 16(5), 993-1035.

Muhammad, P., Fitri, Y. P., Alak, A., & Sasnifa, P. (2024). The Digital Revolution of Islamic Entrepreneurship: A Study on Upholding the Principles of E-Commerce Legitimacy in Marketplaces. *Al-Mustashfa: Jurnal Penelitian Hukum Ekonomi Syariah*, 9(2), 321-337.

Obaidullah, M., & Khan, T. (2008). Islamic microfinance development: Challenges and initiatives. *Islamic Research & Training institute Policy Dialogue Paper*, (2).

Öniş, Z. (1991). Political economy of Turkey in the 1980s: Anatomy of unorthodox liberalism. *Development and Change*, 22(1), 47-78.

Ramadani, V., Dana, L. P., Ratten, V., & Tahiri, S. (2015). The context of Islamic entrepreneurship and business: concept, principles and

- perspectives. *International Journal of Business and Globalisation*, 15(3), 244-261.
- Rice, G. (1999). Islamic ethics and the implications for business. *Journal of Business Ethics*, 18(4), 345-358.
- Roomi, M. A., & Parrott, G. (2008). Barriers to development and progression of women entrepreneurs in Pakistan. *The Journal of Entrepreneurship*, 17(1), 59-72.
- Sagbas, M., Oktaysoy, O., Topcuoglu, E., Kaygin, E., & Erdogan, F. A. (2023). The mediating role of innovative behavior on the effect of digital leadership on intrapreneurship intention and job performance. *Behavioral sciences*, 13(10), 874.
- Shane, S., & Venkataraman, S. (2000). The promise of entrepreneurship as a field of research. *Academy of Management Review*, 25(1), 217-226.
- Tlaiss, H. A. (2015). How Islamic business ethics impact women entrepreneurs: Insights from four Arab Middle Eastern countries. *Journal of Business Ethics*, 129(4), 859-877.
- Tlaiss, H. A., & Kauser, S. (2011). The impact of gender, family, and work on the career advancement of Lebanese women managers. *Gender in Management*, 26(1), 8-36.
- Topçuoğlu, E., Oktaysoy, O., Erdoğan, S. U., & Karatepe, S. G. (2023). İşsizlik ve girişimcilik kavramlarına bibliyometrik bakış. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 1276-1292.
- Tugal, C. (2009). *Passive revolution: Absorbing the Islamic challenge to capitalism*. Stanford University Press.
- Uyungil-Erdogan, S., Şahin, Y., Sökmen-Alaca, A. İ., Oktaysoy, O., Altıntaş, M., & Topçuoğlu, V. (2025). Assessing the effect of artificial intelligence anxiety on turnover intention: The mediating role of quiet quitting in turkish small and medium enterprises. *Behavioral Sciences*, 15(3), 249.
- Van Eck, N. J., & Waltman, L. (2022). VOSviewer manual: manual for VOSviewer. *Version*, 1, 18.
- Yavuz, H. (2003). *Islamic political identity in Turkey*. Oxford University Press.
- Yüce, A., & Kavak, O. (2018). Dindarlık ve milliyetçilik düzeyinin, tüketicilerin yerli-yabancı ürünleri satın alma davranışları üzerindeki etkisi. *Kafkas Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (22), 581-607.

Oktaysoy, O. (2025). Islamic Entrepreneurship: A Bibliometric Analysis in the Context of Inclusion and Sustainability. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 12 (2), 1-23. doi: 10.48064/equinox.1783172

Zamberi Ahmad, S. (2011). Evidence of the characteristics of women entrepreneurs in the Kingdom of Saudi Arabia: An empirical investigation. *International journal of gender and entrepreneurship*, 3(2), 123-143.

The Impact of News-Based Sentiment Analysis on Bitcoin Price Prediction: A Comparison with Machine Learning Approaches

Enver Faruk Özcan

enverfaruk.ozcan@gmail.com

Kafkas University

orcid.org/0009-0007-0670-6230

M. Akif Yenikaya

akif.yenikaya@kafkas.edu.tr

Kafkas University

orcid.org/0000-0002-3624-722X

Corresponding Author

JEL Code: G17, G45, C55

Abstract

Received: 12.09.2025

Revised: 26.09.2025

Accepted: 29.09.2025

Available Online: 30.09.2025

To cite this document

Özcan, E. F. & Yenikaya, M. A. (2025). The Impact of News-Based Sentiment Analysis on Bitcoin Price Prediction: A Comparison with Machine Learning Approaches. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 12 (2), 24-42. doi: 10.48064/equinox.1783151

Cryptocurrency markets differ from traditional financial instruments due to their high volatility and unpredictable nature, making price prediction studies an important area of academic research. Bitcoin is the most important cryptocurrency in terms of market value and trading volume, and it is accepted that its price movements are driven not only by technical indicators but also by investor sentiment and behavioral factors. In this context, investigating the role of sentiment analysis-based indicators in price prediction processes could contribute to both literature and practical applications. In this study, the impact of sentiment analysis derived from news content on Bitcoin price prediction was examined. Four different machine learning algorithms—Linear Regression, Rastgele Orman, Support Vector Regression, and XGBoost Regressor—were used, and the models were tested under two different scenarios created with technical data and the integration of sentiment scores. The findings revealed that ensemble-based methods, in particular, benefited significantly from sentimental data. Before improvement, the Support Vector Regression model produced the lowest error values with 5.024 MAE and 7.257 RMSE, while the XGBoost model showed weaker performance with 6.109 MAE and 7.986 RMSE. After integrating sentiment analysis, the error values decreased to 490 MAE and 772 RMSE in the Rastgele Orman model and 676 MAE and 1,137 RMSE in the XGBoost model. In contrast, the Linear Regression model showed an overfitting tendency with 0.00 error values, while Support Vector Regression provided limited improvement with 4.810 MAE and 6.960 RMSE. Overall, the findings suggest that considering news-based sentiment signals in price prediction models can increase predictive power. In this regard, the study contributes to a more comprehensive understanding of cryptocurrency markets through a behavioral finance approach.

Keywords: Cryptocurrency, Natural language processing, Sentiment analysis, Machine learning, Time series.

Haber Tabanlı Duygu Analizinin Bitcoin Fiyat Tahminine Etkisi: Makine Öğrenmesi Yaklaşımlarıyla Bir Karşılaştırma

Öz

Kripto para piyasaları, yüksek volatilité ve öngörülemez yapıları nedeniyle geleneksel finansal araçlardan ayrışmakta ve bu durum fiyat tahmini çalışmalarını akademik açıdan önemli bir araştırma alanı haline getirmektedir. Bitcoin, piyasa değeri ve işlem hacmi bakımından öne çıkan en önemli kripto varlık olup, fiyat hareketlerinin yalnızca teknik göstergelerle değil, aynı zamanda yatırımcı duyarlılığı ve davranışsal faktörlerle de yönlendirildiği kabul edilmektedir. Bu bağlamda, fiyat tahmini süreçlerinde duygu analizi tabanlı göstergelerin rolünü araştırmak hem literatüre hem de pratik uygulamalara katkı sunabilecek niteliktedir. Bu çalışmada, haber içeriklerinden elde edilen duygu analizlerinin Bitcoin fiyat tahminine etkisi incelenmiştir. Lineer Regresyon, Rastgele Orman, Destek Vektör Regresyonu ve XGBoost Regressor olmak üzere dört farklı makine öğrenimi algoritması kullanılmış, modeller teknik verilerle ve duygu skorlarının entegrasyonu ile oluşturulan iki farklı senaryo altında test edilmiştir. Bulgular, özellikle topluluk yöntemleri (ensemble) tabanlı yöntemlerin duygu verilerinden anlamlı ölçüde faydalandığını ortaya koymuştur. İyileştirme öncesinde Destek Vektör Regresyon modeli 5.024 MAE ve 7.257 RMSE ile en düşük hata değerini üretirken, XGBoost modeli 6.109 MAE ve 7.986 RMSE ile daha zayıf performans sergilemiştir. Duygu analizi entegrasyonu sonrasında ise Rastgele Orman modelinde hata değerleri 490 MAE ve 772 RMSE'ye, XGBoost modelinde ise 676 MAE ve 1.137 RMSE'ye kadar düşmüştür. Buna karşılık, Lineer Regresyon modeli 0.00 hata değerleriyle aşırı öğrenme eğilimi göstermiş, Destek Vektör Regresyon ise 4.810 MAE ve 6.960 RMSE ile sınırlı iyileşme sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Kripto para, Doğal dil işleme, Duygu analizi, Makine öğrenmesi, Zaman serisi.

1. Giriş

Günümüz dijitalleşen ekonomik sisteminde, şeffaflık ve erişilebilirlik talepleri doğrultusunda geleneksel para birimlerine alternatif olarak ortaya çıkan kripto paralar, finans dünyasında devrim niteliğinde bir dönüşüm başlatmıştır. Özellikle Bitcoin, merkeziyetsiz yapısı ve blockchain teknolojisinin sunduğu güvenlik avantajlarıyla kısa sürede hem bireysel hem de kurumsal yatırımcılar tarafından benimsenmiştir (Catalini & Gans, 2016; Yermack, 2024). Bu gelişmelerle birlikte, Bitcoin'in yalnızca teknik verilerle değil, aynı zamanda sosyal ve duygusal faktörlerle de yönlendirildiği daha görünür hale gelmiştir (Garcia vd., 2014; Kim, 2020).

İnternetin yaygınlaşması ve sosyal medyanın küresel ölçekte etki alanı kazanması, kullanıcı davranışlarının ve kitle duyarlılığının finansal sistemler üzerindeki etkisini artırmıştır. Bu bağlamda, sosyal medya madenciliği ve duygu analizi gibi yöntemler, yatırım kararlarını etkileyen psikolojik ve davranışsal unsurların ölçülmesinde etkin rol oynamaktadır (Kim, 2020).

Duygu analizi, metin içeriklerinden olumlu, olumsuz veya nötr yönelimlerin çıkarılmasıyla, piyasa katılımcılarının kolektif tutumlarını ve beklentilerini ölçmeye olanak tanımaktadır (Liu, 2012; Bollen vd., 2011).

Bu çalışmada, haber kaynaklı duygu analizlerinin, Bitcoin'in kapanış fiyatları üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Amacımız, bu metinsel duyarlılık verilerinin, fiyat tahmin modellerinin doğruluğunu artırmada ne derece etkili olduğunu belirlemektir.

Çalışmada kullanılan veri setleri, Bitcoin fiyat bilgileri ile haber metinlerinden oluşmakta ve doğal dil işleme teknikleri aracılığıyla işlenmiştir (Nassirtoussi vd., 2014; Kaminski, 2014). Dört farklı regresyon algoritması (Lineer Regresyon, Rastgele Orman, Destek Vektör Regresyonu ve XGBoost Regressor) kullanılarak, duygu analizinin tahmin başarısına olan katkısı incelenmiştir (Mao vd., 2015). Elde edilen sonuçlar, özellikle topluluk yöntemleri (ensemble) tabanlı modellerin duygu verilerinden anlamlı ölçüde faydalandığını ortaya koymaktadır (Kim vd., 2016). Bu doğrultuda, çalışmanın duygu analizine dayalı finansal öngörü literatürüne katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Kripto para piyasaları, geleneksel finansal araçlara kıyasla yüksek volatiliteye sahip olmaları nedeniyle öngörülen fiyat hareketlerini tahmin etmeyi güçleştiren, ancak akademik açıdan oldukça ilgi çekici araştırma alanlarıdır (Dyhrberg, 2016; Corbet vd., 2019). Bu volatilité, yatırımcıların karar alma süreçlerini doğrudan etkileyen haber akışı, sosyal medya paylaşımları ve diğer dışsal faktörlerden yoğun biçimde beslenmektedir (Mai vd., 2018). Özellikle Bitcoin gibi yüksek işlem hacmine sahip kripto varlıklar, piyasa duyarlılığında ortaya çıkan ani değişimlerden güçlü biçimde etkilenmektedir (Kristoufek, 2013). Bu bağlamda, haber içeriklerinden türetilen duygu analizlerinin Bitcoin

fiyat tahminine etkisi, güncel finansal araştırmaların önemli konularından biri haline gelmiştir (Phillips & Gorse, 2017).

Bu çalışmada, haberlerden elde edilen duygu skorlarının Bitcoin fiyat tahminine katkısı incelenmiştir. Çalışmada dört farklı regresyon modeli kullanılarak, duygu analizinin entegre edildiği ve edilmediği iki farklı senaryo karşılaştırılmıştır. Amaç, duygu analizi özelliklerinin tahmin doğruluğuna olan etkisini kantitatif olarak değerlendirmektir.

2. Literatür Taraması

Çalışma kapsamında literatür taraması Bitcoin fiyat tahminine yönelik çalışmalar ve duygu analizi temelli araştırmalar olmak üzere iki ana başlık altında incelenmiştir.

Bitcoin fiyat tahminine ilişkin olarak, Buathong ve ark. (2023) çalışmasında, Bitcoin yatırım kararlarını desteklemek amacıyla karar ağacı, rastgele orman ve XGBoost algoritmaları kullanılarak 2019–2021 verileriyle tahmin modelleri geliştirilmiştir. Teknik göstergelerle beslenen bu modeller, trend, işlem ve yatırım miktarı tahmininde test edilmiştir. En başarılı sonuçlar XGBoost ile elde edilmiş (%93–98.7 doğruluk), rastgele orman ikinci sırada yer almıştır.

Son yıllarda sosyal medya verilerinin finansal piyasa tahminlerinde kullanımı hızla artmıştır. Mai ve ark. (2018), sosyal medya duyarlılığının Bitcoin değerini anlamlı biçimde etkilediğini ve geleneksel finansal göstergelere eklenmesiyle tahmin doğruluğunu artırdığını göstermiştir. Öte yandan, Phillips ve Gorse (2017), kripto para fiyat balonlarını sosyal medya duyarlılığı ve epidemik modelleme yaklaşımıyla incelemiş ve özellikle piyasa balonlarının oluşumunda duygu dalgalanmalarının belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Kaminski (2014), haber başlıklarından çıkartılan duygu skorlarının kısa vadeli fiyat hareketlerini tahmin etmede başarılı sonuçlar verdiğini vurgulamıştır. Hutto ve Gilbert (2014) tarafından geliştirilen VADER gibi araçlar, metinlerdeki duygusal tonu belirlemek için yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda, Şahinaslan vd. (2022) YouTube verileri üzerinden Naive Bayes algoritması ile çok dilli duygu analizi gerçekleştirmiş, 15.082 yorumu pozitif, negatif ve nötr kategorilerine ayırmış ve %65,56 doğruluk oranı elde etmiştir. Çalışma, sosyal medya kaynaklarının çok dilli yapısının da analizlerde dikkate alınmasının önemini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın katkısı ise İngilizce dilinde yayınlanan finansal haber başlıklarından elde edilen duygu skorlarının, Bitcoin fiyat tahmin modellerine etkisini inceleyerek hem duygu analizi hem de finansal veri modelleme literatürüne çift yönlü katkı sağlamasıdır. Literatürdeki pek çok çalışma Türkçe veri setlerine veya sosyal medya içeriklerine (örneğin Twitter yeni adıyla X) odaklanırken, bu çalışma daha yapılandırılmış ve profesyonel haber içeriklerinden elde edilen İngilizce verilerle çalışılmış olması açısından

ayrışmaktadır. Duygu analizinin yalnızca sosyal medya kaynaklarıyla değil, aynı zamanda resmi haber metinleriyle de başarılı şekilde entegre edilebileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca, Lineer Regresyon, Rastgele Orman, SVR ve XGBoost algoritmalarının hem duygu skorları entegre edilmeden hem de entegre edildikten sonraki performanslarının karşılaştırmalı olarak sunulması, metin temelli piyasa duyarlılığının tahmin modellerine etkisini nicel biçimde ortaya koymaktadır. Bu yönüyle çalışma, geleneksel teknik analiz yaklaşımlarının ötesine geçerek davranışsal ve duygusal sinyallerin de yatırım kararlarında etkili olabileceğini göstermektedir.

Mevcut literatürde, çoğu çalışma sosyal medya (özellikle Twitter yeni adıyla X) verilerine odaklanmakta ve tweet temelli duygu analizi ile kripto para fiyat tahmini yapmaktadır. Ancak sosyal medya verileri; yapısal olmayan, yüksek gürültülü ve kısa metin karakteristiği nedeniyle hem sınıflandırma hem de regresyon modelleri için zorluk teşkil edebilir. Bu çalışmanın farkı, sosyal medya yerine daha kurumsal, denetimden geçmiş ve dilsel olarak tutarlı olan haber başlıklarını kullanmasıdır. Ayrıca, kullanılan veri kümesinin İngilizce olması sayesinde daha geniş ve zengin haber içeriği analiz edilmiştir. Bir diğer önemli fark ise, çalışmada yalnızca tek bir makine öğrenmesi modeli değil, dört farklı modelin hem duygu analizi öncesi hem de sonrası performanslarının sistematik şekilde karşılaştırılmasıdır. Bu sayede duygu skorlarının, farklı algoritmalar üzerindeki etkisi daha kapsamlı biçimde değerlendirilmiştir. Literatürde benzer bütüncül ve çok yönlü karşılaştırmalara nadiren rastlanmaktadır. Bu yönüyle çalışma, duygu analizinin sadece sosyal medya ile sınırlı kalmayıp haber metinleri üzerinden de etkili biçimde kullanılabileceğini ortaya koymaktadır.

Kripto para fiyatlarının yalnızca finansal göstergelerden değil, aynı zamanda sosyal ve davranışsal faktörlerden de etkilendiği literatürde sıkça vurgulanmaktadır. Kristoufek (2013), Bitcoin fiyatları ile Google Trends ve Wikipedia aramaları arasında güçlü bir korelasyon tespit ederek, piyasa duyarlılığının dışsal arama trendleriyle ölçülebileceğini göstermiştir. Bu bulgu, yatırımcıların bilgi arama davranışlarının fiyat dalgalanmalarıyla doğrudan ilişkili olabileceğini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmalar, finansal piyasaların sadece rasyonel verilerle değil, aynı zamanda duygusal ve davranışsal sinyallerle de şekillendiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, duygu analizi gibi metinsel içeriklerin fiyat tahmin modellerine entegrasyonu, klasik modellerin ötesine geçen daha güçlü öngörü araçları sağlayabilmektedir.

3. Materyal ve Metot

Bu araştırmada temel amaç, Bitcoin fiyat tahmininde yalnızca teknik göstergelere dayalı modellerin ötesine geçerek, haber içeriklerinden türetilen duygu analizlerinin de tahmin sürecine dâhil edilmesidir. Veri işleme aşamasında fiyat ve hacim bilgileri gibi sayısal göstergeler ile haber metinlerinden türetilen polarite değerleri birlikte değerlendirilmiş, ardından bu veriler regresyon tabanlı makine öğrenmesi algoritmalarına girdi olarak sunulmuştur. Böylece, davranışsal unsurların fiyat öngörülerine sağlayabileceği katkıların sistematik biçimde ölçülmesi amaçlanmıştır.

3.1. Veri Setleri

Çalışmada BTC ve Cryptonews olmak üzere iki farklı veri seti kullanılmıştır. Bunlardan ilki olan BTC veri seti, Bitcoin'in geçmiş fiyat hareketlerini yansıtan sayısal zaman serisi verilerinden oluşurken, ikincisi olan Cryptonews veri seti ise haber içeriklerinden türetilen duygu analiz skorlarından oluşmaktadır.

3.1.1. BTC Veri Seti

İlk veri kümesi (Kaggle, 2025a), "BTC.csv" dosyasından alınan Bitcoin'in tarihsel açılış (Open), kapanış (Close), en yüksek (High) ve en düşük (Low) fiyatları ile işlem hacmini (Volume) içeren günlük zaman serisi verilerinden oluşmaktadır. Bu veri kümesi, Bitcoin'in günlük fiyat hareketlerini yansıtan temel teknik analiz göstergelerini sağlamaktadır. Her bir kaydın bir zaman damgası (timestamp) ile ilişkilendirilmesi, zaman serisi analizine uygunluğu sağlamaktadır.

3.1.2. Cryptonews Veri Seti

İkinci veri kümesi (Kaggle, 2025b), "cryptonews.csv" dosyasından alınan Bitcoin ile ilgili haber başlıklarını, içeriklerini ve bu haberlere ait önceden hesaplanmış duygu analiz skorlarını (sentiment scores) içeren bir metinsel veri kümesidir. Bu veri kümesi, piyasa duyarlılığını ölçmek için yapılandırılmamış metinsel bilgi sağlamaktadır. Duygu analizi skorları genellikle haber metninin pozitif, negatif veya nötr olduğunu gösteren bir polarite (polarity) değeri olarak ifade edilir. Bu polarite değerleri, örneğin VADER (Valence Aware Dictionary and sEntiment Reasoner - Duygu Farkındalığına Sahip Değerler Sözlüğü ve Duygu Çözümleyici) veya diğer NLP (Natural Language Processing – Doğal Dil İşleme) tabanlı duygu analiz algoritmaları kullanılarak türetilmiştir.

3.2. Veri Birleştirme ve Özellik Mühendisliği

Çalışmada, BTC.csv ve cryptonews.csv veri setleri, tarih (date) sütunları üzerinden günlük bazda birleştirilmiştir. Bu birleştirme işlemi sırasında, her güne karşılık gelen haberlerin duygu analiz skorları (polariteleri) üzerinden ek

özellikler türetilmiştir. Bu özellikler, “Özellik Mühendisliği (Feature Engineering)” adımı altında aşağıdaki gibi hesaplanmıştır:

- **Ortalama Duygu Polaritesi ($\bar{S}_t$):** Belirli bir günde (t) yayınlanan tüm haberlerin duygu polarite değerlerinin ortalaması alınmıştır. Bu metrik, o günkü genel piyasa duyarlılığını yansıtan bir agregat gösterge olarak kullanılmıştır.

$$\bar{S}_t = \frac{1}{N_t} \sum_{i=1}^{N_t} S_{t,i}$$

Burada $S_{t,i}$, t günündeki i. haberin duygu polarite skorunu, N_t ise t günündeki toplam haber sayısını temsil eder.

- **Maksimum Duygu Polaritesi (S_t^{max}):** Her bir gün (t) için en pozitif duyguya sahip haberin polarite değeri alınmıştır. Bu özellik, piyasada oluşabilecek en güçlü olumlu duygu tepkisini yakalamayı amaçlamaktadır.

$$S_t^{max} = \max (\{S_{t,i} \mid i = 1, \dots, N_t \})$$

- **Minimum Duygu Polaritesi (S_t^{min}):** Her bir gün (t) için en negatif duyguya sahip haberin polarite değeri alınmıştır. Bu da piyasada oluşabilecek en güçlü olumsuz duygu tepkisini temsil etmektedir.

$$S_t^{min} = \min (\{S_{t,i} \mid i = 1, \dots, N_t \})$$

Bu özellik mühendisliği adımı, ham metinsel veriden anlamlı sayısal özellikler çıkararak regresyon modellerine girdi olarak sunulmasını sağlamıştır. Böylece, modeller sadece fiyat hareketlerini değil, aynı zamanda piyasa duyarlılığını da dikkate alarak daha kapsamlı ve davranışsal faktörleri içeren tahminler yapabilme yeteneği kazanmıştır.

3.3. İyileştirme Adımında Kullanılan Yöntem

Zaman serisi verileriyle çalışırken, geçmiş değerlerin mevcut ve gelecekteki değerler üzerindeki etkilerini dikkate almak, modelleme sürecinin başarısı açısından kritik bir rol oynamaktadır. Bu doğrultuda, modelin zamansal bağımlılıkları öğrenebilmesini sağlamak amacıyla gecikmeli (lag) değişkenler oluşturulmuştur. Özellikle, bir ve iki gün gecikmeli kapanış fiyatları veri setine bağımsız değişken olarak eklenmiş; böylece otokorelasyon yapısı modellenenebilir hâle getirilmiştir. Bunun yanı sıra, kısa vadeli eğilimleri yakalayabilmek amacıyla

kapanış fiyatları üzerine üç günlük basit hareketli ortalama (simple moving average) uygulanmıştır. Hareketli ortalamalar, zaman serilerindeki kısa dönemli oynaklıkları yumuşatmak ve genel eğilimi belirlemek için sıklıkla kullanılan istatistiksel araçlardır. Bu tür geçmiş veri temelli özellik mühendisliği adımları, makine öğrenmesi algoritmalarının zamansal bağımlılıkları daha etkin bir şekilde öğrenmesine katkı sağlayarak tahmin performansını artırmayı amaçlamaktadır.

3.3.1. Kullanılan Modeller ve Gerekçeleri

Çalışmada Bitcoin fiyat tahmini için dört farklı regresyon modeli kullanılmış ve her biri teknik olarak değerlendirilmiştir.

3.3.1.1. Lineer Regresyon

Lineer regresyon, bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasındaki doğrusal ilişkiyi modelleyen klasik bir yöntemdir. Modelin genel formülü:

$$Y = \beta_0 + \sum_{j=1}^p \beta_j X_j + \epsilon$$

formülde bulunan katsayılar, hata terimidir. Bu yöntem, yüksek yorumlanabilirliği nedeniyle başlangıç karşılaştırma modeli olarak tercih edilmiştir (Montgomery vd., 2012).

3.3.1.2. Rastgele Orman Regresyonu

Rastgele Orman, birden çok karar ağacından oluşan bir topluluk (ensemble) yöntemidir. Model, her bir karar ağacının çıktısının ortalamasını alarak tahminde bulunmaktadır. Formülü şu şekildedir:

$$\hat{Y}(X) = \frac{1}{K} \sum_{k=1}^K h_k(X)$$

formülde K karar ağacı sayısını, $h_k(X)$ ise k. ağacın tahminini gösterir. Özellikle yüksek boyutlu, gürültülü verilerde aşırı öğrenmeyi engelleme başarısı ile bilinmektedir (Breiman, 2001).

3.3.1.3. Destek Vektör Regresyonu

Destek Vektör Makineleri (Support Vector Machine - SVM)'nin regresyon problemlerine uyarlanmış hali olan Destek Vektör Regresyonu (Support Vector Regression - SVR), özellikle küçük ve orta boyutlu veri setlerinde iyi genelleme kapasitesi sunar. SVR'nin temel prensibi, eğitim verisindeki tüm noktaların belirli bir ϵ -tolerans marjı içerisinde kalmasını sağlayarak bir hiper düzlem bulmaktır.

Amaç, hatayı minimize ederken marjini maksimize etmektir. Veriyi yüksek boyutlu bir özellik uzayına (kernel trick) taşıyarak doğrusal olmayan ilişkileri doğrusal olarak modelleyebilir. Marjinal hata payı (ϵ -tube) prensibi sayesinde, belirli bir hata toleransı içindeki tahminleri cezalandırmaz, bu da modelin esnekliğini artırır ve aykırı değerlere karşı daha dayanıklı olma potansiyeline sahiptir.

Modelin performansı büyük ölçüde C , ϵ , kernel tipi ve γ parametrelerinin doğru seçimine bağlıdır. Özellikle RBF kernel kullanıldığında, C ve γ arasındaki etkileşim modelin genelleme kabiliyetini belirler. Bu nedenle çapraz doğrulama (k-fold CV) gibi yöntemlerle optimal parametre ayarlaması yapılması önemlidir (Smola & Schölkopf, 2004).

3.3.1.4. XGBoost Regresyonu

XGBoost, ardışık ağaç tabanlı modelleri eğiterek hata fonksiyonunu minimize eden bir boosting algoritmasıdır. Modelin tahmin çıktısı:

$$\hat{Y}_i = \sum_{k=1}^K f_k(x_i)$$

şeklinde olup, her karar ağacını ise tüm ağaç fonksiyonları kümesini ifade etmektedir.

Buradaki parametreler:

- $\hat{Y}_i$:
Modelin i . gözlem (örnek) için tahmin ettiği çıktı (BTC fiyatı gibi hedef değişkenin tahmini).
- x_i :
 i . gözleme ait giriş (özellik) vektörü. Örneğin: Bitcoin'in kapanış fiyatı, haber duygu skoru, volatilité gibi bağımsız değişkenler.
- $f_k(x_i)$:
 k . ağaç tarafından üretilen tahmin. XGBoost, birden fazla karar ağacından oluşur ve her ağaç x_i girdisine karşılık bir değer üretir.
- K :
Toplam ağaç sayısı (boosting iterasyonlarının sonucu). Modelin kompleksliğini belirleyen temel parametrelerden biridir.
- $\sum_{k=1}^K f_k(x_i)$:
Tüm ağaçların i . gözlem için yaptığı tahminlerin toplamıdır. XGBoost'un çıktısı, bu ağaçların katkılarının toplanmasıyla elde edilir.

Model, L₁ ve L₂ düzenleme ile aşırı öğrenmeye karşı güçlüdür (Chen & Guestrin, 2016).

3.3.1.5. Zaman Serisine Uygun K-Fold Doğrulama

Makine öğrenmesinde k-fold doğrulama, veriyi k kata bölerek her yinelemede $k - 1$ katla eğitip kalan kat üzerinde ölçüm alır; performans kat sonuçlarının ortalamasıyla raporlanır. Bu yaklaşım tek bir hold-out'a göre daha düşük varyanslı bir genelleme kestirimi sunar; uygulamada 10-fold'un iyi bir denge sağladığı sıkça rapor edilmiştir (Arlot & Celisse, 2010; Kohavi, 1995).

Zaman serilerinde klasik(rastgele) k-fold, zaman düzenini bozduğu ve "gelecekte geçmişe sızıntı" riski taşıdığı için uygun değildir. Bunun yerine eğitim penceresinin zaman içinde genişlediği ve her fold'da daha ileri tarihli bir doğrulama diliminin kullanıldığı rolling/expanding origin stratejileri tercih edilir. Bu düzenek, gerçek kullanım senaryosunu (geleceği tahmin) taklit ederek öngörü doğruluğunu daha tarafsız biçimde ölçer (Hyndman & Athanasopoulos, 2018).

Bu çalışmada, özellik mühendisliği (lag ve rolling ortalamalar) sonrasında yalnızca Doğrusal Regresyon için $k = 5$ katlı TimeSeriesSplit uygulanmıştır. Her fold'da ölçümleme fold içinde gerçekleştirilerek veri sızıntısı engellenmiş, eğitim içi OOF (Out-Of-Fold) hatalar raporlanmış ve test kümesi tahmini fold modellerinin ortalaması ile elde edilmiştir. Bu kurgu, kestirimlerin istikrarını artırarak aşırı uyumu (overfitting) sınırlamayı hedefler.

4. Bulgular

Modellerin performansını değerlendirmek için Ortalama Mutlak Hata (MAE - Mean Absolute Error) ve Kök Ortalama Kare Hata (RMSE - Root Mean Squared Error) metrikleri kullanılmıştır. MAE, tahminlerin gerçek değerlerden mutlak sapmalarının ortalamasını verirken, RMSE ise hataların karelerinin ortalamasının kareköküdür ve büyük hataları daha fazla cezalandırarak aykırı değerlere karşı daha duyarlıdır. Çalışma, duygu analizi özelliklerinin entegrasyonu öncesi ve sonrası performansı karşılaştırmıştır.

Ortalama Mutlak Hata (Mean Absolute Error - MAE): MAE, tahmin edilen değerler ile gerçek değerler arasındaki farkların mutlak değerlerinin ortalamasıdır.

Formül:

$$MAE = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n |y_i - \hat{y}_i|$$

Açıklama:

- y_i : Gerçek değer
- $\hat{y}_i$: Tahmin edilen değer
- n : Gözlem sayısı

Kök Ortalama Kare Hata (Root Mean Square Error - RMSE): RMSE, tahmin hatalarının karesinin ortalamasının kareköküdür.

Formül:

$$RMSE = \sqrt{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (y_i - \hat{y}_i)^2}$$

Özellikleri:

- Büyük hataları daha fazla cezalandırır (çünkü hata kareleri alınır).
- Uç değerlerden (outliers) daha çok etkilenir.
- İstatistiksel model karşılaştırmalarında çok kullanılır çünkü duyarlıdır.

Tablo 1’de MAE ve RMSE değerlerinin karşılaştırmalı sonuçları sunulmuştur.

Tablo 1: MAE ve RMSE’nin Karşılaştırması

Metrik	Duyarlılık	Yorumu	Avantaj
MAE	Düşük (outlier'lara karşı)	Ortalama hata büyüklüğü	Basit, yorumlaması kolay
RMSE	Yüksek (outlier'lara karşı)	Büyük hataları daha çok vurgular	Model seçimi için hassas ölçüm

4.1. İyileştirme Öncesi (Haber Duygu Analizi Özellikleri Olmadan veya Temel Model Ayarlarıyla)

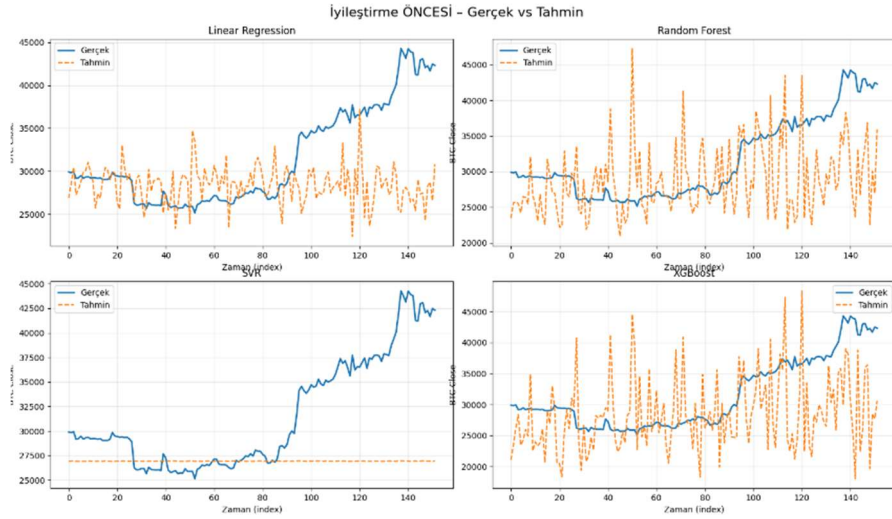
Bu aşamada, modellerin sadece temel fiyat ve hacim verileri (veya başlangıç ayarları) ile Bitcoin kapanış fiyatlarını tahmin etme yeteneği test edilmiştir.

Tablo 2: İyileştirme Öncesi Modellerin Metrik Sonuçları

Model	MAE	RMSE
Lineer Regresyon	5,091.74	7,048.35
Rastgele Orman Regresyonu	5,525.25	7,181.63
Destek Vektör Regresyonu	5,024.06	7,257.81
XGBoost Regresyonu	6,109.38	7,986.44

Tablo 2 incelendiğinde, SVR'nin en düşük MAE değerine sahip olduğu, ancak genel olarak modellerin benzer hata oranları sergilediği görülmektedir. XGBoost'un bu aşamada diğerlerine göre daha yüksek hata oranları vermesi, belki başlangıç parametrelerinin optimize edilmemiş olmasından veya modelin karmaşık yapısının basit veri setinde tam potansiyeline ulaşamamasından kaynaklanabilir. Şekil 1'de iyileştirme öncesine ait gerçek ve tahmin grafikleri gösterilmektedir.

Şekil 1: İyileştirme Öncesi Modellere ait Gerçek ve Tahmin Grafikleri

4.2. İyileştirme Sonrası (Haber Duygu Analizi Özellikleriyle Birlikte ve/veya Model Optimizasyonu Sonrası)

Bu aşamada, haber metinlerinden elde edilen duygu analizi özelliklerinin (ortalama, maksimum, minimum polarite) veri kümesine eklenmesi ve/veya

modellerin hiperparametrelerinin optimize edilmesiyle tahmin performansının nasıl değiştiği Tablo 3'te değerlendirilmiştir.

Tablo 3: İyileştirme Sonrası Modellerin Metrik Sonuçları

Model	MAE	RMSE
Lineer Regresyon	0.00	0.00
Rastgele Orman Regresyonu	490.63	772.07
Destek Vektör Regresyonu	4,810.24	6,960.77
XGBoost Regresyonu	676.29	1,137.03

Lineer Regresyon: Lineer Regresyon için elde edilen 0.00 hata değerleri, modelin eğitim verisine aşırı uyum sağladığına (overfitting) kesinlikle işaret etmektedir. Bu durum, modelin yeni, görülmemiş verilere genelleme yeteneğinin zayıf olabileceğini gösterir. Muhtemelen, model, duygu analizinden gelen ek özelliklerle eğitim verisindeki her bir noktayı neredeyse mükemmel bir şekilde eşleştirmiştir. Bu, özellikle sınırlı veri kümesi veya çok sayıda özellik olması durumunda Lineer Regresyon gibi modellerde gözlemlenebilecek bir durumdur ve gerçek piyasa koşullarında tekrarlanabilir bir başarı değildir. Çapraz doğrulama (cross-validation) veya ayrı bir test seti ile bu durumun önüne geçilmesi gerekmektedir.

Ayrıca, Lineer Regresyon modeli, çoklu doğrusallık (multicollinearity) gibi problemlere karşı oldukça hassastır. Duygu analizi özelliklerinin (ortalama, maksimum ve minimum polarite) birbirine korelasyonlu olması, modelin katsayılarını abartılı biçimde öğrenmesine neden olmuş olabilir. Bu durum, modelin sadece eğitim verisine uygun, fakat genel veri dağılımına aykırı tahminler yapmasına yol açmıştır. Özellikle küçük boyutlu veya fazla özellik içeren veri setlerinde, lineer modellerin yüksek varyansa sahip hale gelmesi muhtemeldir. Bu tür durumlar için ridge veya lasso regresyon gibi düzenleme yöntemlerinin kullanılması, overfitting etkisini azaltmak açısından daha uygun bir strateji olabilir.

Rastgele Orman Regresyonu: Rastgele Orman, iyileştirme sonrası performansta büyük bir düşüş sergileyerek hata oranlarını ciddi şekilde azaltmıştır. Bu durum ise haber duygu analizi özelliklerinin ve model optimizasyonunun Rastgele Orman'ın tahmin yeteneğini önemli ölçüde artırdığını göstermektedir. Ensemble yapısı sayesinde, duygu sinyallerini karmaşık non-lineer ilişkilerle başarılı bir şekilde birleştirmiştir. Bu, ağaç tabanlı

modellerin, ilgili ve bilgi içeren yeni özelliklerden faydalanma kapasitesini vurgular.

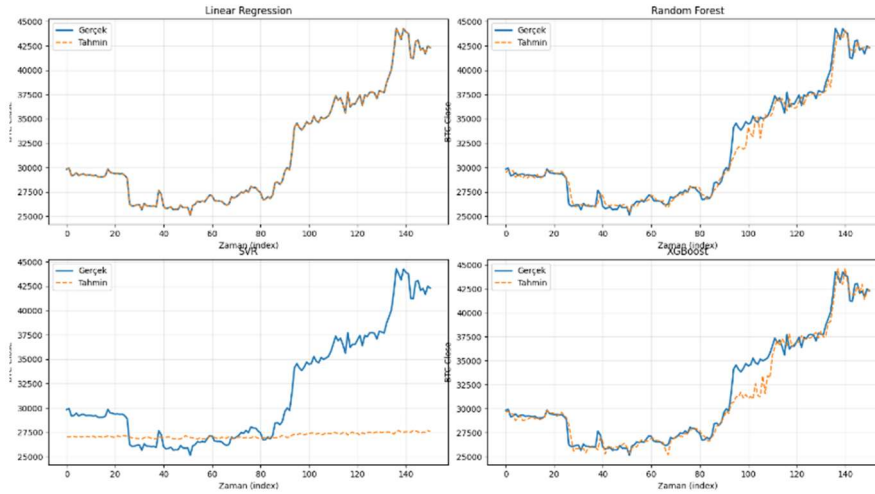
Destek Vektör Regresyonu: Destek Vektör Regresyonu performansında nispeten küçük bir iyileşme gözlemlenmiştir. MAE ve RMSE değerleri bir miktar azalmış olsa da Rastgele Orman ve XGBoost'taki kadar dramatik bir iyileşme yaşanmamıştır. Bu durum, SVR'nin haber duygu özelliklerini Rastgele Orman kadar etkin bir şekilde kullanamadığını veya bu özelliklerle en iyi performansını sergilemek için daha fazla hiperparametre optimizasyonuna (örneğin, C, epsilon, kernel parametreleri) ihtiyaç duyduğunu düşündürmektedir.

XGBoost Regresyonu: XGBoost da Rastgele Orman'a benzer şekilde performansında önemli bir iyileşme göstermiştir. Hata oranları büyük ölçüde düşmüştür. Bu, XGBoost'un güçlü gradyan güçlendirme (gradient boosting) mekanizmasının ve duygu özelliklerini entegre etme yeteneğinin Bitcoin fiyat tahmininde etkili olduğunu doğrulamaktadır. Özellikle, karmaşık veri yapılarını ve non-lineer ilişkileri modelleme yeteneği, duygu sinyallerini efektif olarak kullanmasını sağlamıştır.

Genel olarak, Şekil 2'de görseli verilen bulgular, haber metinlerinden elde edilen duygu analizinin, Bitcoin fiyat tahmin modellerinin doğruluğunu önemli ölçüde artırma potansiyeline sahip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Özellikle Rastgele Orman ve XGBoost gibi ensemble tabanlı modeller, bu tür ek, karmaşık özelliklerle en iyi performansı sergilemiştir. Lineer Regresyon'daki aşırı öğrenme durumu, model seçiminde ve doğrulama stratejilerinde (örneğin, zaman serisi çapraz doğrulama) dikkatli olunması gerektiğini vurgulamaktadır.

Şekil 2'de iyileştirme sonrası modellere ait gerçek ve tahmin grafikleri verilmiştir.

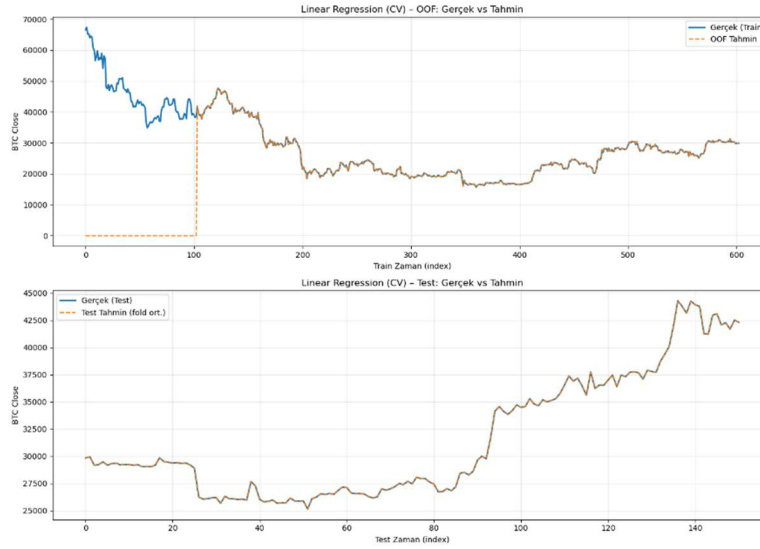
Şekil 2: İyileştirme Sonrası Modellere ait Gerçek ve Tahmin Grafikleri

4.2.1. Lineer Regresyon için K-Fold Doğrulama Sonrası

Lineer regresyon modelinde ortaya çıkan aşırı öğrenme (overfitting) eğilimini daha güvenilir biçimde incelemek amacıyla çalışmada K-Fold doğrulama yöntemi uygulanmıştır. Bu yöntemle modelin farklı veri bölümlerindeki performansı test edilmiş, ancak Şekil 3'te de görüldüğü üzere doğrulama sonrasında da overfitting etkisinin devam ettiği belirlenmiştir.

Şekil 3: K-fold Doğrulaması Test ve Sonuç Grafikleri

K-fold sonrasında dahi görülen overfitting, temelde üç yapısal nedenle ortaya çıkmaktadır.

- **Zaman uyumsuz özellik inşası ve eşzamanlılık:** Zaman serilerinde özelliklerin oluşturulma biçimi (ör. gecikmeli değişkenler, hareketli ortalamalar) ile hedef değişken arasındaki zaman uyumu kritik önemdedir. Eğer modelde geleceğe ait bilgi yanlışlıkla geçmiş döneme taşınyorsa (data leakage), model test setinde dahi çok iyi sonuçlar verip gerçek dünyada başarısız olur. Bu durum, eşzamanlılık yanılgısı nedeniyle overfitting'e yol açmaktadır.
- **Yapısal kollinearite ve küçük etkin örnekleme:** Zaman serilerinde, özellikler genellikle birbirine yüksek derecede bağlıdır (ör. çoklu gecikmeler veya trend bileşenleri). Bu kollinearite, modelin öğrenme kapasitesini sahte şekilde artırır. Ayrıca, özellikle kısa vadeli veri setlerinde, etkili örnekleme büyüklüğü çok sınırlı kalır. Bu da modelin

parametrelerini güvenilir şekilde genelleştirmesini engelleyerek overfitting'i tetiklemektedir.

- **Dağılım kayması:** Zaman serileri doğası gereği durağan değildir; ekonomik kriz, pandemi, mevsimsellik kırılmaları gibi olaylar dağılımın zaman içinde kaymasına yol açar. Model geçmiş dönemdeki ilişkileri öğrenirken, yeni rejim koşullarında bu ilişkiler geçerliliğini yitirir. Dolayısıyla model eğitim döneminde mükemmel uyum sağlasa bile, test döneminde dahi dağılım kayması (distribution shift) nedeniyle performans kaybı yaşanmaktadır.

5. Sonuç

Bu çalışmada, Bitcoin fiyatlarının öngörülmesinde haber içeriklerinden elde edilen duygu analizlerinin etkisi incelenmiştir. Çalışma kapsamında, fiyat verileri ile haber başlıklarından türetilen duygu skorlarının birleştirilmesiyle oluşturulan veri seti kullanılarak, dört farklı regresyon modeli (Lineer Regresyon, Rastgele Orman Regressor, Destek Vektör Regresyonu ve XGBoost Regressor) eğitilmiş ve bu modellerin tahmin performansları karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Gerçekleştirilen deneysel analizler sonucunda, özellikle ensemble tabanlı yaklaşımlar olan Rastgele Orman ve XGBoost modellerinin, duygu analizi özelliklerinin entegrasyonu ile birlikte tahmin doğruluğunda belirgin bir artış sağladığı gözlemlenmiştir. Buna karşılık, SVR modelinde kısıtlı düzeyde bir performans artışı saptanmış, Lineer Regresyon modelinde ise duygu skorlarının eklenmesiyle aşırı öğrenme (overfitting) eğilimi gözlemlenmiştir. Bu durum, bazı modellerin duygu verisini etkin biçimde işleyemediğini ya da bu verilerle yüksek genelleme kapasitesine ulaşamadığını göstermektedir.

Elde edilen bulgular, yatırımcı duyarlılığının Bitcoin fiyatları üzerinde etkili olabileceğine ve bu duyarlılığın metin madenciliği teknikleri aracılığıyla nicel hale getirilerek tahmin modellerine entegre edilmesinin öngörü gücünü artırabileceğine işaret etmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın kripto para piyasalarında davranışsal finans unsurlarının dikkate alındığı modelleme yaklaşımlarına katkı sağladığı söylenebilir.

Gelecekte yapılacak çalışmaların, BERT gibi gelişmiş doğal dil işleme (Natural Language Processing - NLP) modellerini içeren derin öğrenme temelli yaklaşımlar üzerine yoğunlaşması, farklı coğrafyalardan elde edilen metin veri kümeleriyle modelin genelleme yeteneğinin sınanması ve zaman çözünürlüğü daha yüksek (örneğin saatlik veya dakikalık) veri setleriyle çalışılması önerilmektedir. Ayrıca, bu tür duygu tabanlı tahmin sistemlerinin ekonomik etkilerinin de detaylı olarak analiz edilmesi hem akademik literatür hem de pratik uygulamalar açısından önemli katkılar sağlayacaktır.

Kaynakça

- Arlot, S., & Celisse, A. (2010). A survey of cross-validation procedures for model selection. *Statistics Surveys*, 4, 40-79. <https://doi.org/10.1214/09-SS054>
- Bollen, J., Mao, H., & Zeng, X. (2011). Twitter mood predicts the stock market. *Journal of Computational Science*, 2(1), 1-8. <https://doi.org/10.1016/j.jocs.2010.12.007>
- Buathong, W., Sieng-EK, P., & Jarupunphol, P. (2023). Measuring the performance of machine learning forecasting models to support bitcoin investment decisions [J]. *Journal of Data Science and Intelligent Systems*.
- Catalini, C., & Gans, J. S. (2016). Some simple economics of the blockchain. National Bureau of Economic Research (NBER) Working Paper No. 22952. <https://doi.org/10.3386/w22952>
- Chen, T., & Guestrin, C. (2016). XGBoost: A scalable tree boosting system. In *Proceedings of the 22nd ACM SIGKDD International Conference on Knowledge Discovery and Data Mining*, 785-794. <https://doi.org/10.1145/2939672.2939785>
- Corbet, S., Lucey, B., Urquhart, A., & Yarovaya, L. (2019). Cryptocurrencies as a financial asset: A systematic analysis. *International Review of Financial Analysis*, 62, 182-199. <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2018.09.003>
- Dyhrberg, A. H. (2016). Bitcoin, gold and the dollar – A GARCH volatility analysis. *Finance Research Letters*, 16, 85-92. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2015.10.008>
- Garcia, D., Tessone, C. J., Mavrodiev, P., & Perony, N. (2014). The digital traces of bubbles: Feedback cycles between socio-economic signals in the Bitcoin economy. *Journal of the Royal Society Interface*, 11(99), 20140623. <https://doi.org/10.1098/rsif.2014.0623>
- Hutto, C., & Gilbert, E. (2014). Vader: A parsimonious rule-based model for sentiment analysis of social media text. In *Proceedings of the international AAAI conference on web and social media* (Vol. 8, No. 1, pp. 216-225).
- Hyndman, R. J., & Athanasopoulos, G. (2018). *Forecasting: principles and practice*. OTexts.

- Kaggle. (2025a). Cryptonews 2019–2023 [Veri seti]. Kaggle. Erişim tarihi: 10 Ağustos 2025, <https://www.kaggle.com/datasets/larysa21/cryptonews-2019-2023>
- Kaggle. (2025b). Crypto currencies daily prices [Veri seti]. Kaggle. Erişim tarihi: 10 Ağustos 2025, <https://www.kaggle.com/datasets/svaningelgem/crypto-currencies-daily-prices?select=BTC.csv>
- Kaminski, J. (2014). Nowcasting the Bitcoin market with Twitter signals. *arXiv preprint, arXiv:1406.7577*.
- Kim, Y., Kang, S., & Kim, S. (2016). Financial news analysis using machine learning techniques: An ensemble approach. *Expert Systems with Applications*, 62, 205–215.
- Kim, K. (2020). Cryptocurrency trader's risky decision on social sentiment. In *GITMA 2020: 19th Global Information Technology Management Association (Virtual Conference)*.
- Kohavi, R. (1995). A study of cross-validation and bootstrap for accuracy estimation and model selection. In *Ijcai* (Vol. 14, No. 2, pp. 1137–1145).
- Kristoufek, L. (2013). Bitcoin meets Google Trends and Wikipedia: Quantifying the relationship between phenomena of the Internet era. *Scientific Reports*, 3(1), 3415. <https://doi.org/10.1038/srep03415>
- Liu, B. (2012). Sentiment analysis and opinion mining. *Synthesis Lectures on Human Language Technologies*, 5(1), 1–167. <https://doi.org/10.2200/S00416ED1V01Y201204HLT016>
- Mai, F., Shan, Z., Bai, Q., Wang, X., & Chiang, R. H. L. (2018). How does social media impact Bitcoin value? A test of the silent majority hypothesis. *Journal of Management Information Systems*, 35(1), 19–52. <https://doi.org/10.1080/07421222.2018.1440774>
- Mao, H., Counts, S., & Bollen, J. (2015). *Quantifying the effects of online bullishness on international financial markets* (No. 9). ECB Statistics Paper.
- Montgomery, D. C., Peck, E. A., & Vining, G. G. (2012). *Introduction to linear regression analysis (5th ed.)*. John Wiley & Sons.
- Nassirtoussi, A. K., Aghabozorgi, S., Wah, T. Y., & Ngo, D. C. L. (2014). Text mining for market prediction: A systematic review. *Expert Systems with Applications*, 41(16), 7653–7670. <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2014.06.009>

- Phillips, R. C., & Gorse, D. (2017). Predicting cryptocurrency price bubbles using social media data and epidemic modelling. In *2017 IEEE symposium series on computational intelligence (SSCI)* (pp. 1-7). IEEE. <https://doi.org/10.1109/SSCI.2017.8280809>
- Şahinaslan, Ö., Dalyan, H., & Şahinaslan, E. (2022). Naive bayes sınıflandırıcısı kullanılarak youtube verileri üzerinden çok dilli duygu analizi. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 15(2), 221-229.
- Smola, A. J., & Schölkopf, B. (2004). A tutorial on support vector regression. *Statistics and Computing*, 14(3), 199-222. <https://doi.org/10.1023/B:STCO.0000035301.49549.88>
- Yermack, D. (2024). Is Bitcoin a real currency? An economic appraisal. In *Handbook of digital currency* (pp. 29-40). Academic Press.

The Effect of Perceived Humble Leadership on Psychological Well-Being and Job Stress: The Sample of Siirt University¹

Abdurrezzak Çelik

celik5686@hotmail.com

Siirt University

orcid.org/0000-0003-1128-534X

Mesut Soyaloğlu

msoyalin@hotmail.com

Siirt University

orcid.org/0000-0003-1475-0905

Corresponding Author

JEL Code: M10, M12, M14

Abstract

Received: 12.09.2025

Revised: 27.09.2025

Accepted: 29.09.2025

Available Online: 30.09.2025

To cite this document

Çelik, A. & Soyaloğlu, M. (2025). The Effect of Perceived Humble Leadership on Psychological Well-Being and Job Stress: The Sample of Siirt University *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 12 (2), 43-54. doi: 48064/equinox.1782714

This study aims to examine the impact of the perception of humble leadership on employees' psychological well-being and job stress. Focusing on how leadership styles reflect employees' experiences in the workplace, the research analyzes the individual and organizational outcomes of humble leadership. In dynamic work environments, the impact of leadership styles on job stress and the reflection of this impact on employees' overall well-being is considered an important area of research in terms of both organizational success and individual well-being. Accordingly, this study theoretically discusses the concepts of humble leadership, psychological well-being, and job stress, reviews existing studies examining the relationships among these variables, and develops a research model and hypotheses based on the findings from the literature. In the empirical part of the study, a collective survey was prepared on a group of 332 academic and administrative staff working at Siirt University in order to test the assumptions. The data of using the easy navigation method was analyzed through SPSS package programs. As a result of the analysis, it was determined that the perception of modest leadership can sustain the psychological well-being of individuals in a positive and meaningful way; In addition, moderate leadership has negatively and significantly terminated the job stress of employees.

Keywords: Humble Leadership, Psychological Well-being, Work Stress

¹ Bu çalışma, Doç. Dr. Mesut SOYALIN danışmanlığında Abdurrezzak ÇELİK tarafından yürütülen yüksek lisans tez çalışmasından uyarlanmıştır.

Mütevazı Liderlik Algısının Psikolojik Refah ve İş Stresine Etkisi: Siirt Üniversitesi Örneği

Öz

Bu çalışma, mütevazı liderlik algısının çalışanların psikolojik refahı ve iş stresi üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Liderlik tarzlarının çalışanların iş yaşamındaki deneyimlerine nasıl yansıdığına odaklanan araştırma, mütevazı liderlik anlayışının bireysel ve örgütsel düzeydeki sonuçlarını analiz etmektedir. Dinamik çalışma ortamlarında, liderlik tarzlarının iş stresi üzerindeki etkisi ve bu etkinin çalışanların genel refahına yansımaları, hem örgütsel başarı hem de bireysel iyi oluş açısından önemli bir araştırma alanı olarak değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda, çalışma kapsamında mütevazı liderlik, psikolojik refah ve iş stresi kavramları kuramsal çerçevede ele alınmış, ilgili literatür taranarak değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmalar değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında araştırma modeli oluşturulmuş ve hipotezler geliştirilmiştir. Çalışmanın ampirik kısmında, hipotezlerin test edilmesi amacıyla Siirt Üniversitesi'nde görev yapan akademik ve idari personelden oluşan 332 kişilik bir örneklem grubuna anket uygulanmıştır. Kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak toplanan veriler, SPSS paket programları aracılığıyla analiz edilmiştir. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda, mütevazı liderlik algısının çalışanların psikolojik refah düzeyini olumlu ve anlamlı bir şekilde etkilediği; ayrıca, mütevazı liderlik, çalışanların iş stresini olumsuz yönde ve anlamlı şekilde etkilediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mütevazı Liderlik, Psikolojik Refah, İş Stresi

1. Giriş

Liderlik, bireylerin ve organizasyonların başarılarını şekillendiren temel bir faktördür ve farklı kültürlerdeki liderlik algıları, bireylerin iş yerindeki deneyimlerini ve psikolojik durumlarını derinden etkileyebilir. Özellikle mütevazı liderlik, son yıllarda liderlik teorilerinin önemli bir parçası olarak dikkat çekmektedir. Mütevazı liderlik, liderlerin kibirden uzak, alçakgönüllü ve empatik bir yaklaşım sergileyerek, çalışanlarının düşüncelerini dinlemeleri, onların gelişimini desteklemeleri ve daha katılımcı bir ortam oluşturmaları anlamına gelir. Doğu kültürlerinde daha çok tercih edilen bir liderlik tarzı olan mütevazı liderlik, Türk kültürü gibi kolektivist toplumlarda da önemli bir yer tutmaktadır. Ancak, literatürde mütevazı liderliğin psikolojik refah ve iş stresi üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar sınırlıdır. Diğer taraftan psikolojik refah, bireylerin yaşamlarından memnuniyet duyma, duygusal dengeyi sağlama ve genel olarak hayata karşı olumlu bir tutum geliştirme durumudur. İnsanların psikolojik olarak sağlıklı olabilmeleri için kendilerini güvende, değerli ve kabul edilmiş hissetmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda, liderlik davranışlarının çalışanların psikolojik refahı üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Mütevazı liderler, çalışanlarını dinleyerek, onları daha fazla söz sahibi yaparak ve onların görüşlerine değer vererek, psikolojik güven aşılayabilirler. Bu güven duygusu, çalışanların stres seviyelerinin azalmasına, kendilerini iş yerinde daha mutlu ve güvende hissetmelerine katkı sağlayabilir (Kerse vd., 2020).

Çalışmamızda ele alından son değişken ise iş stresidir. İş stresi, işyerindeki görevler, sorumluluklar ve ilişkiler nedeniyle bireylerin yaşadığı duygusal, bilişsel ve fiziksel baskı olarak ifade edilmektedir. Mütevazı liderlerin, çalışanlarıyla güçlü ve sağlıklı ilişkiler kurması, onları dinlemeleri ve değerli hissettirmeleri, çalışanların iş stresine daha olumlu bir şekilde yaklaşmalarını sağlayabilir. Bu bağlamda, çalışmamız mütevazı liderlik ile psikolojik refah arasındaki ilişkiyi anlamak, işyerindeki liderlik pratiklerinin çalışanlar üzerindeki etkisini daha iyi kavrayabilmemize olanak tanıyacaktır. Ayrıca, iş stresinin bu ilişkiye olan etkisini anlaşılması, liderlik tarzlarının çalışan sağlığı ve refahı üzerindeki etkilerinin daha kapsamlı bir şekilde ele alınmasını sağlayacaktır. Bu çalışma hem teorik hem de pratik açıdan önemli bulgular sunarak, organizasyonlarda liderlik uygulamalarının geliştirilmesine katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

2. Teorik Çerçeve ve Hipotezler

2.1. Mütevazı Liderlik

"Mütevazı liderlik" teriminin etimolojik kökleri Latince toprak anlamına gelen "*humus*" ve yer anlamına gelen "*humi*" kelimelerinden gelir ve bu da ayakları yere basan bir liderlik yaklaşımını akla getirir. Mütevazı kavramı, bir zamanlar yanlışlıkla düşük özgüven ve hırs eksikliği gibi olumsuz özelliklerle ilişkilendirilirken, son zamanlarda, özellikle de pozitif psikolojinin ortaya çıkmasıyla birlikte, olumlu nitelikleri nedeniyle yeniden ilgi toplamıştır.

Mütevazılık artık kişilerarası ilişkilerde arzu edilen bir özellik olarak kabul görmekte ve bireylerin kendi sınırlarını kabul etmelerini, kusurlarını kabul etmelerini, kibir ve kişisel tatmini azaltmalarını sağlamaktadır (Soyalm, 2023). Mütevazı liderlik, liderin hem kendisini hem de astlarını çok yönlü ve nesnel bir şekilde değerlendirdiği, kendi eksik yönlerini dile getirmekten çekinmediği, astlarının olumlu davranışlarını, güçlü yanlarını ve katkılarını takdir ettiği bir liderlik tarzıdır (Yang vd., 2019). Bu liderlik yaklaşımı, “her şeyi en iyi ben bilirim” anlayışından uzak durarak, takipçilerin görüşlerine değer vermeyi, gerektiğinde onlardan fikir almayı ve onların güçlü yönlerini desteklemeyi ön planda tutar. Mütevazı liderler, bireysel başarıdan çok kolektif çalışmaya verdikleri önemi bu davranışlarıyla açıkça ortaya koyarlar (Baş, 2022). Takipçiler ise liderlerinin bu tutumlarını gözlemledikçe iş birliğini ve başkalarına odaklanan bir etkileşim biçimini benimser ve kişisel çıkar yerine kolektif çabanın değerini daha iyi kavrayabilirler (Owens & Hekman, 2016). Mütevazı liderler gücü paylaşır, çalışanlarının güçlü yönlerini takdir eder ve onları karar alma süreçlerine dahil ederek, çalışanlar arasında psikolojik refahı ve örgütsel hedeflere ulaşma motivasyonunu artırır (Peterson & Seligman, 2004). Ampirik çalışmalar, mütevazı liderliğin çalışanlar arasında işe bağlılığı, tatmini, elde tutmayı ve öğrenme yönelimini olumlu yönde etkilediğini göstermiştir. Aynı zamanda narsist liderliğin olumsuz etkilerini de hafifleterek olumlu çalışan davranışlarına ve kurumsal sonuçlara katkıda bulunabilir. Bu nedenle mütevazı liderlik, çalışanların performansını, memnuniyetini ve organizasyona katkıda bulunma isteğini önemli ölçüde etkiler ve çağdaş liderlik söylemindeki önemini vurgular (Soyalm, 2023).

2.2. Mütevazı Liderlik ve Psikolojik Refah Arasındaki İlişki

Psikolojik refah, bireyin yaşam memnuniyetinin, duygusal dengesinin ve anlam arayışının artmasıyla bireysel ve toplumsal düzeyde önemli sonuçlar doğuran bir kavramdır (Yurdaişık, 2023) Çalışma hayatına katılan her birey, örgüte sağladığı katkılardan ötürü maddi ve psikolojik beklentiler içerisine girmektedir. Klasik yönetim anlayışında, çalışanın yalnızca ekonomik çıkarlarını ön planda tutan rasyonel bir varlık olduğu ve bu çıkarlar karşılandığında mekanik bir şekilde işlev göstereceği yönündeki varsayımlar, zamanla geçerliliğini yitirmiştir (Hernandez, vd., 2018). Günümüzde, çalışanların motivasyonunda maddi faktörlerin yanı sıra psikolojik unsurların da önemli bir yere sahip olduğu gerçeği kabul görmektedir. Bu dönüşüm, özellikle “*Davranışsal Yönetim Teorisi’ne*” temel oluşturan deneysel çalışmalarla desteklenmiştir. Bu çalışmalar, çalışanların üretim düzeyinin esasen sosyal ve psikolojik faktörlerden etkilendiğini ortaya koymaktadır (Koçel, 2005). Mütevazı liderliğin çalışanların psikolojik refah düzeyleri üzerinde olumlu etkileri olduğu literatürde farklı çalışmalarla ortaya konmuştur. Seçkin (2011), çalışanların psikolojik refah algısının örgütsel süreçler, iletişim ve karar alma mekanizmalarıyla doğrudan ilişkili olduğunu belirtmiştir. Yıllık ve Yüksel (2023) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise psikolojik refahın farklı boyutları ele alınmış ve işyeri refahının en düşük düzeyde olduğu saptanmıştır. Ardıç (2023),

mütevazı liderlik algısı ile psikolojik iyi oluş arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit etmiş, liderlerin alçakgönüllü ve empatik yaklaşımlarının çalışanların psikolojik refahını güçlendirdiğini belirtmiştir. Benzer şekilde Damar, Güney ve Eskiler (2024) mütevazı liderliğin çalışanların psikolojik güçlenme algılarını artırarak işe angaje olma düzeylerini yükselttiğini ortaya koymuştur. Bu bulgular, mütevazı liderliğin çalışanların refahını güçlendirebileceği hipotezini desteklemektedir. Bu doğrultuda aşağıda yer alan hipotez geliştirilmiştir.

H1: Mütevazı liderlik, çalışanların psikolojik refah düzeyini olumlu yönde ve anlamlı şekilde etkiler.

2.3. Mütevazı Liderlik ve İş Stresi Arasındaki İlişki

İş stresi, çalışanların iş ortamında karşılaştıkları çeşitli faktörlerin neden olduğu ve bireylerin iş performansı ile psikolojik huzurunu olumsuz etkileyen bir olgu olarak tanımlanmaktadır (Yahaya vd., 2009). Bu durum, yalnızca bireyin iş yaşamındaki rolüyle sınırlı kalmayıp, genel yaşam kalitesini de etkileyen bir süreci ifade etmektedir. Efeoğlu ve Özgen (2007), iş stresini, bireyin iş ortamındaki etkileşimlerinden doğan bir gerginlik hali olarak nitelendirmiştir. Bu bağlamda iş stresi, bireyin yalnızca mevcut koşullara fiziksel ya da duygusal bir tepki vermesi olarak değil, aynı zamanda birey-çevre ilişkilerinin bir sonucu olarak ele alınmalıdır (Elovainio, vd., 2015). Mütevazı liderliğin çalışanların iş stresini azaltıcı etkileri literatürde farklı araştırmalarla ortaya konmuştur. Yalnız ve Saydam (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, ebelerin yüksek sorumluluk ve uyarıcılık gerektiren iş ortamlarında orta düzeyde iş doyumu yaşadıkları, ancak iş stresi ile iş doyumu arasında negatif bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Ergün ve Yüksel (2019) tarafından yapılan bir çalışmada, çalışanların iş-yaşam çatışması algısının iş stresi ve işten ayrılma niyeti ile pozitif yönde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte, iş stresinin, iş-aile çatışması ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişkide kısmi aracılık rolü oynadığı görülmüştür. Serinikli (2019) tarafından yapılan bir başka çalışmada ise algılanan örgütsel desteğin iş stresi üzerinde negatif bir etkisi olduğu belirlenmiştir. Bu kapsamda, mütevazı liderliğin çalışanlara verdiği destek, anlayış ve empati sayesinde iş stresini azaltabileceği hipotezi geliştirilmiştir.

H2: Mütevazı liderlik, çalışanların iş stresini olumsuz yönde ve anlamlı şekilde etkiler.

3. Araştırmanın Yöntemi

3.1. Araştırmanın Amacı ve Örneklemi

Bu çalışmanın temel amacı, mütevazı liderlik algısının çalışanların psikolojik refahı ve iş stresinin etkisini analiz etmektir. Özellikle üniversite çalışanları gibi dinamik çalışma ortamlarında, liderlik tarzlarının iş stresi üzerindeki etkisinin belirlenmesi ve bu etkinin çalışanların genel refahına nasıl yansıdığının incelenmesi, hem örgütsel başarı hem de bireysel iyi oluş açısından önemli bir araştırma alanı olarak değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda, Siirt Üniversitesi

örneği üzerinden yürütülen bu araştırma, mütevazı liderliğin çalışanların psikolojik refahını artırma ve iş stresini azaltma potansiyelini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu araştırmanın evreni, Siirt Üniversitesinde görev yapan toplam 993 kişilik akademik (685 kişi) ve idari (308 kişi) personelden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklem büyüklüğü, %95 güven aralığı ve %5 örneklem hata payı dikkate alınarak 276 kişi olarak hesaplanmıştır (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004). Araştırma, kolayda öğrenme yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Anket çalışması sonucunda, toplam 332 kişiden veri toplanmış ve özensiz ya da eksik doldurulan herhangi bir anket bulunmadığı için bu veri setinin tamamı analize dahil edilmiştir. Toplanan 332 anket, örneklem büyüklüğü açısından gerekli kriterleri sağlamaktadır ve %5 hata payı ile güvenilir bir veri seti sunmaktadır. Araştırmaya katılan çalışanlara ilişkin demografik bilgileri incelendiğinde çalışanların çoğunun erkek (%79,2), 41 yaş ve üzeri (%37,5) ve Doktora mezunu (%43,7) bireylerden oluştuğu belirlenmiştir. Katılımcıların görev dağılımına bakıldığında ise akademik (%60,5) ve idari (%39,5) olarak ayrıldıkları tespit edilmiştir.

3.2. Araştırmada Kullanılan Ölçekler

Bu araştırmada mütevazı liderlik düzeyini ölçmek amacıyla Owens ve arkadaşları (2013) tarafından geliştirilen ve güvenilirlik ile geçerlilik çalışmaları daha önce yapılmış olan dokuz maddelik ölçek kullanılmıştır. Ölçek, 5'li Likert tipi bir ölçek ile derecelendirilmiştir (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum). Ölçeğin Türkçeye uyarlanması Kerse ve arkadaşları (2020) tarafından gerçekleştirilmiştir.

Psikolojik Refah Ölçeği ise, Pradhan ve Hati (2019) tarafından Çalışan Refahı Ölçeği adıyla geliştirilmiştir. Ölçek, bireylerin psikolojik, sosyal, işyeri ve öznel refah düzeylerini değerlendirmek üzere dört boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin Türk kültürüne uyarlanması Yüksel ve Yıllık (2022) tarafından gerçekleştirilmiş olup çalışmada, psikolojik refah boyutu temel alınmıştır. Bu boyut, toplam 7 maddeden oluşmakta olup ters madde içermemektedir. Katılımcılardan bu maddeleri değerlendirmeleri, 5'li Likert tipi ölçek üzerinden yapılmıştır (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum).

Son olarak çalışanlarda algılanan stres düzeyini ölçmek amacıyla Karabay (2014) tarafından kullanılan ölçekten yararlanılmıştır. Tek boyutlu bir yapıya sahip olan bu ölçek, toplamda 6 maddeden oluşmakta olup ters madde içermemektedir. Katılımcılar, ölçek maddelerine ilişkin yanıtlarını 5'li Likert tipi bir derecelendirme ile ifade etmişlerdir (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum). Ölçeklere ilişkin güvenilirlik düzeyleri de hesaplanmıştır. Buna göre mütevazı liderlik (CR= 0.927), psikolojik refah (CR= 0.900) ve iş stresi (CR= 0.931) ölçeklerinin güvenilirlik kriterlerini karşıladığı tespit edilmiştir.

Araştırmada mütevazı liderlik, psikolojik refah ve iş stresi ölçeklerinin yapı geçerliliklerinin belirlenmesi amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçeklere ilişkin doğrulayıcı faktör analizi bulgularına Tablo 1'de yer verilmiştir.

Bu ölçeğe ilişkin indeks değerlerinin referans olarak alınan değerlerin üstünde olduğu tespit edilmiş ve model uyumunun bulunduğu görülmüştür.

Tablo 1. Ölçeklere İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

İndeksler	Referans Değeri	Mütevazı Liderlik	Psikolojik Refah	İş Stresi
CMIN/DF	$0 < X^2/SD \leq 5$	3,007	2,732	1,520
RMR	$\leq,10$	0,029	0,016	0,020
CFI	$\geq,90$	0,985	0,990	0,998
IFI	$\geq,90$	0,985	0,990	0,998
TLI	$\geq,90$	0,975	0,983	0,994
RMSEA	$<,05 - \leq,08$	0,078	0,072	0,040

4. Bulgular

4.1. Hipotezlerin Testi

Hipotezleri test etmeden önce araştırma verilerinin normal dağılıp dağılmadığını görmek amacıyla çarpıklık (Skewness) ve basıklık (Kurtosis) analizi yapılmış ve normallik değerleri belirlenmiştir. İlgili analiz sonucunda, “Mütevazı Liderlik”, “Psikolojik Refah” ve “İş Stresi” faktör boyutlarından elde edilen verilerin çarpıklık-basıklık istatistiği değerlerinin -2.00 ile +2.00 arasında olması da verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilen sınırlar içerisinde (Ak, 2008). Bu bağlamda, araştırma bulguları, “Mütevazı Liderlik”, “Psikolojik Refah” ve “İş Stresi” değişkenlerinin normal dağıldığını ve parametrik testlerin uygulanabileceğini ortaya koymaktadır.

Araştırmaya konu olan mütevazı liderlik, psikolojik refah ve iş stresi değişkenlerine ilişkin kolerasyon analizi bulgularına Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2. Mütevazı Liderlik, Psikolojik Refah ve İş Stresi Değişkenleri Arasındaki İlişki Analizi

Değişkenler	$\bar{X}$	S.D.	1	2	3
Mütevazı Liderlik	3,32	1,02743	1		
Psikolojik Refah	4,08	0,84178	,294**	1	
İş Stresi	2,73	0,95366	-,155**	,131*	1

**p<0,01 **p<0,05

Tablo 2’deki korelasyon analiz sonuçlarına göre, mütevazı liderlik ile psikolojik refah arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki ($r = 0,294$, $p < 0,01$) bulunmuştur. Bu, mütevazı liderlik algısının çalışanların psikolojik refahıyla anlamlı bir şekilde ilişkili olduğunu göstermektedir. Korelasyonun pozitif olması, mütevazı liderlik algısının artışıyla birlikte çalışanların psikolojik refah düzeylerinin de arttığını,

ancak bu ilişkinin zayıf bir şekilde ($r = 0,294$) ortaya çıktığını göstermektedir. Mütevazı liderlik ile iş stresi arasındaki ilişki ise negatif yönlüdür ve anlamlıdır ($r = -0,155$, $p < 0,01$). Bu sonuç, mütevazı liderlik algısının yüksek olmasıyla birlikte iş stresinin daha düşük olduğu bir ilişkiyi işaret etmektedir. Ancak korelasyon katsayısının düşük olması, mütevazı liderlik ile iş stresi arasındaki ilişkinin zayıf olduğunu ve iş stresinin yalnızca liderlik tarzı ile açıklanamayacağını göstermektedir.

Korelasyon analizi, mütevazı liderliğin, çalışanların psikolojik refahını artırırken iş stresini de azalttığını gösteren bir ilişki ortaya koymaktadır. Ancak, bu sonuçların sadece bir ilişkiyi yansıttığı ve nedensel bir bağlantıyı ortaya koymamaktadır. Bu araştırmanın temel amacı, mütevazı liderlik algısının psikolojik refah ve iş stresi üzerindeki etkisini incelemektir. Bu doğrultuda, mütevazı liderlik, psikolojik refah ve iş stresine yönelik ölçeklerin regresyon analizleri SPSS 25 programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada iki aşamalı bir regresyon analizi süreci uygulanmıştır. İlk aşamada, bağımsız değişken olan mütevazı liderliğin, bağımlı değişken psikolojik refah üzerindeki etkisi incelenmiştir. İkinci aşamada, mütevazı liderliğin iş stresi üzerindeki etkisi analiz edilerek liderlik algısının çalışanların iş stresine olan yansımaları değerlendirilmiştir. Mütevazı liderliğin psikolojik refah üzerindeki etkisine ilişkin regresyon analizi bulgularına Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3. Mütevazı Liderliğin Psikolojik Refah Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Değişkenler	Beta	Standart Hata	Bağımlı Değişken: Psikolojik Refah		
			Standardize β	t	p
Mütevazı Liderlik	0,240	0,043	0,294	5,577	0,000
R²			0,086		
Düzeltilmiş R²			0,805		
F			31,108**		

** $p < 0,01$

Tablo 3'teki analiz sonuçlarına göre mütevazı liderliğin psikolojik refah üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur ($\beta = 0,240$, $p < 0,001$). Standardize regresyon katsayısı ($\beta = 0,294$) bu ilişkinin gücünü göstermektedir. Modelin genel anlamlılığını test eden F değeri 31,108 olup, modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır ($p < 0,001$). Açıklanan varyans oranı ($R^2 = 0,086$) ise modelin psikolojik refah değişkeninin %8,6'sını açıkladığını göstermektedir. Regresyon modeli, mütevazı liderliğin çalışanların psikolojik refah düzeyini olumlu ve anlamlı bir şekilde etkilediğini göstermektedir.

Mütevazı liderlik bağımsız değişkeninin iş stresi üzerindeki etkisine ilişkin regresyon analizi bulgularına Tablo 4'de yer verilmiştir.

Tablo 4. Mütevazı Liderliğin İş Stresi Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Değişkenler	Beta	Standart Hata	Bağımlı Değişken: İş Stresi		
			Standardize β	t	p
Mütevazı Liderlik	-0,144	0,050	-0,155	-2,846	0,005
R²			0,024		
Düzeltilmiş R²			0,021		
F			8,100		

Tablo 4'deki analiz bulgularına göre, mütevazı liderliğin iş stresi üzerinde negatif ve anlamlı bir etkisi bulunmaktadır ($\beta = -0,144$, $p = 0,005$). Standardize regresyon katsayısı ($\beta = -0,155$) bu ilişkinin yönünü ve gücünü ifade etmektedir. Regresyon modeli genel olarak anlamlıdır ($F = 8,100$, $p < 0,05$) ve bağımlı değişkendeki varyansın %2,4'ünü açıklamaktadır ($R^2 = 0,024$). Düzeltilmiş R^2 değeri 0,021'dir, bu da modelin açıklayıcılığının nispeten düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Yapılan analiz, mütevazı liderliğin iş stresini azalttığını göstermektedir.

5. Sonuç ve Tartışma

Mütevazı liderlik, çalışanların psikolojik refahı ve iş stresi ile ilişkili önemli bir liderlik tarzı olarak öne çıkmaktadır. Bu araştırma, mütevazı liderlik algısının çalışanların psikolojik refahı ve iş stresi üzerindeki etkisini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Liderlik teorileri bağlamında değerlendirildiğinde, mütevazı liderlik, çalışanların iş ortamındaki deneyimlerini olumlu yönde etkileyerek bireysel ve örgütsel düzeyde önemli katkılar sağlamaktadır. Bu çalışmada elde edilen bulgular, literatürdeki önceki araştırmalarla büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Ardıç (2023), mütevazı liderlik ile psikolojik iyi oluş arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit etmiş, liderlerin alçakgönüllü ve empatik yaklaşımlarının çalışanların psikolojik refahını güçlendirdiğini belirtmiştir. Benzer şekilde Damar, Güney ve Eskiler (2024) mütevazı liderliğin çalışanların psikolojik güçlenme algılarını artırarak işe angaje olma düzeylerini yükselttiğini ortaya koymuştur. Bu çalışmalar, mütevazı liderliğin psikolojik refahı artırma konusundaki etkisini doğrulamaktadır. Ayrıca, Yalnız ve Saydam (2015), Ergün ve Yüksel (2019) ile Serinikli (2019) tarafından yapılan çalışmalar, mütevazı liderliğin iş stresini azaltıcı etkilerini ortaya koymuş ve bu çalışma da iş stresinin mütevazı liderlik ile negatif yönde ilişkili olduğunu bulgularıyla desteklemektedir. Özellikle, Ergün ve Yüksel (2019) iş-yaşam çatışması ile iş stresi arasındaki ilişkilerin daha derinlemesine incelenmesi gerektiğine dikkat çekerken, bu çalışmada elde edilen bulgular, mütevazı liderliğin iş stresini azalttığına dair benzer sonuçları yansıtmaktadır. Yapılan analizler sonucunda, mütevazı liderlik algısı ile psikolojik refah arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgu, Owens ve arkadaşları (2013) tarafından ortaya konan mütevazı liderlik modeli ile örtüşmektedir. Owens ve arkadaşları, mütevazı liderlerin çalışanların gelişimini destekleyerek onların psikolojik iyi oluşlarını artırdığını öne

sürmektedir. Benzer şekilde, Kerse ve arkadaşlarının (2020) çalışmaları da mütevazı liderlerin örgütsel bağlılığı güçlendirdiğine ve çalışanların iş memnuniyetini artırdığına işaret etmektedir. Mütevazı liderlerin açık iletişim, empati ve geri bildirim önem vermesi, çalışanların örgütsel güvenlerini pekiştirmekte ve onların motivasyonlarını artırmaktadır. Bununla birlikte, mütevazı liderlik algısının iş stresi ile negatif yönlü anlamlı bir ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, liderlerin destekleyici ve adil bir yönetim anlayışı sergilemesinin, çalışanların iş stresini yönetmelerine yardımcı olabileceğini göstermektedir. İş stresi literatürüne bakıldığında, Karabay (2014) tarafından yapılan çalışmalar, etkili liderlik yaklaşımlarının çalışanların stres seviyelerini azaltmada kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Destekleyici ve kapsayıcı bir liderlik anlayışı, çalışanların iş yükü ve beklentiler karşısında daha dirençli olmalarını sağlayarak stres seviyelerini düşürmektedir. Mütevazı liderlerin çalışanlarını güçlendirmesi, karar alma süreçlerine katılımlarını teşvik etmesi ve psikolojik güven ortamı yaratması, çalışanların iş stresi ile daha sağlıklı bir şekilde başa çıkmalarını sağlamaktadır. Araştırma sonuçları, mütevazı liderliğin yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda örgütsel düzeyde de önemli katkılar sağladığını göstermektedir. Mütevazı liderler, çalışanlarına değer vererek onların gelişimlerini teşvik etmekte, bu da uzun vadede örgütsel bağlılığı ve performansı artırmaktadır. Psikolojik refah bağlamında incelendiğinde, Pradhan ve Hati (2019) tarafından yapılan araştırmalar, çalışanların psikolojik iyi oluşlarının örgütsel bağlılık ve iş performansı ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Yüksel ve Yıllık (2022) çalışmalarında, destekleyici liderlik uygulamalarının çalışanların psikolojik refahını artırdığını ve bu durumun iş stresini azaltıcı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Dolayısıyla, örgütlerin liderlik yaklaşımlarını yeniden gözden geçirmeleri ve mütevazı liderlik modelini teşvik eden uygulamalar geliştirmeleri, kurumsal başarıyı artırmada stratejik bir avantaj sağlayacaktır. Bunun yanı sıra, bu çalışmada elde edilen bulguların genellenebilirliği açısından bazı sınırlamalar bulunmaktadır. Araştırma belirli bir örneklem grubuyla gerçekleştirildiği için farklı sektörlerde veya kültürel bağlamlarda benzer çalışmaların yapılması önem arz etmektedir. Literatürde mütevazı liderliğin psikolojik refah ve iş stresi üzerindeki etkilerine dair çalışmaların halen sınırlı olduğu göz önüne alındığında, gelecekte daha kapsamlı ve uzun vadeli araştırmalar yapılması gerekmektedir. Özellikle, mütevazı liderlik ile çalışan performansı, iş tatmini ve örgütsel bağlılık arasındaki ilişkilerin daha ayrıntılı incelenmesi, literatüre önemli katkılar sağlayacaktır

Kaynakça

- Ak, B. (2008). Güvenirlik analizi. In Ş. Kalaycı (Ed.), SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri (3-42). Asil Yayıncılık.
- Ardıç, K. (2023). Mütevazı liderliğin yenilikçi iş davranışına etkisinde psikolojik iyi oluşun rolü. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(3), 1179-1191.
- Baş, M. (2022). Mesleki özdeşleşme ve bilgi paylaşımı arasındaki ilişkide prososyal motivasyonun aracı, mütevazı liderliğin düzenleyici rolü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(84), 1892-1908.
- Damar, A., Güney, A., & Eskiler, E. (2024). Mütevazı liderlik ile işe angaje olma ilişkisinde psikolojik güçlendirmenin aracılık rolü. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 505-523.
- Efeoğlu, İ. E., & Özgen, H. (2007). İş-aile yaşam çatışmasının iş stresi, iş doyumu ve örgütsel bağlılık üzerindeki etkileri: İlaç sektöründe bir araştırma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 237-254.
- Elovainio, M., Heponiemi, T., Jokela, M., Hakulinen, C., Pesseau, J., Aalto, A., & Kivimäki, M. (2015). Stressful work environment and well-being: What comes first? *Journal of Occupational Health Psychology*, 20(3), 289-300.
- Ergün, E., & Yüksel, A. (2019). İş-yaşam çatışmasının çalışanın davranışsal sonuçlarına etkisi ve iş stresinin aracılık rolü. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 11(1), 67-90.
- Hernandez, R., Bassett, S., Boughton, S., Schuette, S., Shiu, E., & Moskowitz, J. (2018). Psychological well-being and physical health: Associations, mechanisms, and future directions. *Emotion Review*, 10, 18-29.
- Karabay, M. E. (2014). İş stresi ile örgütsel bağlılığın örgütsel vatandaşlık davranışı üzerindeki etkisinin incelenmesi: Bankacılık sektörü üzerine bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 282-302.
- Kerse, G., Koçak, D., & Özdemir, Ş. (2020). Mütevazı liderlik ölçeğinin Türkçe uyarlaması ve mütevazı liderliğin seslilik davranışına etkisi: Kuşak farklılığının düzenleyici rolü. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 1769-1787.
- Koçel, T. (2005). *İşletme yöneticiliği*. Arıkan Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.
- Owens, B. P., & Hekman, D. R. (2012). Modeling how to grow: An inductive examination of humble leader behaviors, contingencies, and outcomes. *Academy of Management Journal*, 55(4), 787-818.
- Owens, B. P., & Hekman, D. R. (2016). How does leader humility influence team performance? Exploring the mechanisms of contagion and collective promotion focus. *Academy of Management Journal*, 59(3), 1088-1111.

- Çelik, A. & Soyaltın, M. (2025). The Effect of Perceived Humble Leadership on Psychological Well-Being and Job Stress: The Sample of Siirt University *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 12 (2), 43-54. doi: 48064/equinox.1782714
- Peterson, C., & Seligman, M. E. P. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification*. Oxford University Press.
- Pradhan, R. K., & Hati, L. (2019). The measurement of employee well-being: Development and validation of a scale. *Global Business Review*, 1-23.
- Seçkin, Z. (2011). Çalışanların psikolojik refah algılarının önemi üzerine kavramsal bir inceleme. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 48(555).
- Serinkli, N. (2019). Çalışanların örgütsel destek algılarının iş tatminlerine etkisinde iş stresinin aracılık rolü. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3), 585-597.
- Soyaltın, M. (2023). The mediating role of workplace happiness in the effect of humble leadership on employee performance. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(27), 206-222.
- Yahaya, A., Yahaya, N., Arshad, K., Ismail, J., & Jaalam, S. (2009). Occupational stress and its effects towards the organization management. *Journal of Social Sciences*, 5, 390-397.
- Yalnız, H., & Saydam, B. K. (2015). Ebelerde iş stresinin iş doyumuna etkisi. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(1), 16-23.
- Yang, K., Zhou, L., Wang, Z., Lin, C., & Luo, Z. (2019). Humble leadership and innovative behaviour among Chinese nurses: The mediating role of work engagement. *Journal of Nursing Management*, 27, 1801-1808.
- Yılık, P., & Yüksel, A. (2023). Türkiye’de sağlık çalışanlarının refah düzeyleri üzerine bir araştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 1135-1157.
- Yurdaışık, Ö. E. (2023). Okul öncesi dönem çocuklarının duygu düzenleme becerilerini etkileyen faktörlerin incelenmesi (Yüksek lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
- Yüksel, A., & Yılık, P. (2022). Çalışan Refahı Ölçeği: Türk kültürüne uyarlama çalışması. *Journal of Mehmet Akif Ersoy University Economics and Administrative Sciences Faculty*, 9(3), 1959-1975.